

PRZODEK (2173) *sb m*

-o- (444), -ó- (3); -o- : -ó- *Mącz* (60:1), *Oczko* (4:1), *SarnStat* (209:1); e *jasne*.

sg *N* przodek (84). ◇ *G* przodku (204) [w znac. **I. A.**], przodka (62) [w znac. **I. B.** oraz **II.**] ◇ *D* przodkowi (8). ◇ *A* przodek (128) [w znac. **I. B.** oraz **II.**], przodka (21) [w znac. **I. A.**]. ◇ *I* przodkiem (241); -em (16), -(e)m (225). ◇ *L* przodku (151). ◇ *pl N* przodkowie (393) [w znac. **I. A.**], przodki (8) [w znac. **I. A.** *LibLeg* (2), w znac. **I. B.** (6)]. ◇ *G* przodków (573); -ów (153), -ow (6), -(o)w (414); -ów : -ow *Mącz* (14:1), *KochJez* (3:1), *SarnStat* (96:4). ◇ *D* przodkom (88), [przodkum]; ~ -om (6), -óm (6), -(o)m (76); -om *KochZg*, *OrzQuin*, *KochEpit*; -óm *Mącz*, *KochCz*, *KochFrag*; -om : -óm *SarnStat* (3:3). ◇ *A* przodki (120). ◇ *I* przodki (37), przodkami (23); -i *ZapWar* (4), *BielŻywGlab*, *RejPs* (8), *LubPs*, *RejWiz*, *RejZwierz* (2), *BibRadz*, *OrzRozm*, *BielKron* (3), *RejPos* (3), *RejZwierz* (2), *BudNT*, *PapPan*, *KochPs*, *NiemObr*, *WerGośćPap*, *OrzJan*; -ami *LibLeg* (2), *MycPrz*, *BiałKaz*, *CzechRozm* (8), *SkarJedn* (6), *KołąkCath* (3), *VotSzl*; -i : -ami *SarnStat* (4:1); ~ -ami (21), -(a)mi (2). ◇ *L* przodkach (25), przodk(o)ch (7); -(o)ch *Prot*, *RejPos* (3), *RejZwierz*; -ach : -(o)ch *BibRadz* (4:1), *StryjKron* (2:1); ~ -ach (14), -äch (8), -(a)ch (3); -ach *OrzList*, *BibRadz* (4), *CzechRozm*, *SkarŻyw*, *CzechEp* (2), *ReszHoz*, *WerKaz*, *BielRozm*, *LatHar*; -äch *KrowObr*, *PapPan* (2), *StryjKron* (2), *PowodPr* (2); -ach : -äch *BielKron* (1:1).

Sł stp, *Cn notuje*, *Linde XVI – XVIII w.*

I. Rzeczownik (1773) :

A. Rzeczownik osobowy (1415) :

1. *Ten, od kogo ktoś pochodzi w linii pokoleniowej; zwykle w pl: członkowie poprzednich pokoleń, ludzie dawniej żyjący; antenat, protoplasta (w odniesieniu do osoby, narodu lub całej ludzkości); maiores Murm, BartBydż, Miech, Mącz, Modrz, Calag, Calep, Cn; patres PolAnt, Mącz, Modrz, Cn; parentes HistAl, Mącz, Cn; veteres Mącz, Calag, Cn; superiores Mącz, Cn; progenitores PolAnt, Vulg; antecessores, praedecessores HistAl; proavi Modrz; aborigines, antiqui, natales, priores Cn [w tym czyi (895): pron poss (742), G sb i pron (131), ai (poss) (22)] (933) : Iako przothkowye {Naschy} tho yesth przedzyath nasch {Nnyegd} [!] daczbog y dzyath nyegdy pakosch poszyedly y {dzyerszely} ymyenye Chlebowo *ZapWar* 1525 nr 2317, 1519 nr 2192, 1525 nr 2317, 1526 nr 2337, 2454 [2 r.], 1533 nr 2517 (11); *BierEz* H4v; *Murm* 165; *BartBydż* 85b; *BielŻyw* 126 [2 r.], 171; Ale ktorzy fą przodkowie nalfy około tego gadka ieft. *BielŻywGlab nlb* 8, nlb 8, 15 [2 r.]; *GlabGad* A2; Drugie święto mają zadużne, w kthore nawiedzaią groby fwych przodkow czyniacz vczynki miłofierne *MiechGlab* 21; *LibLeg* 8/133v; bo to [dobrotliwości boże] y oycowie nalfy głośnie wyznawali co też flychali od przodkow fwych aż to y do vffu nalfich wielekroć odnich przychodziło *RejPs* 65v; Abowiem onemu nielza idz iedno zá przodki fwemi ktorzy też y zebrania y obyčiaiow vżywał *RejPs* 73v; á niebierzmy przykłądu z zátwardzyálego fercá przodkow nalfych ktorzy ná puífczy pokuífáli możności iego [*Boga*] *RejPs* 141, 34v, 39v, 63v [2 r.], 65v [2 r.], 109 (25); *RejRozpr* C2; *SeklKat* A2v; *RejRozm* 397; *RejKup* m8v, r7, cc5v; *HistAl* F5v; Tákże pánowye dworzánye porzuciliífye rycerfkye ćwiczenya przodkow fwoich/ á theologiey fcye fye yęli. *KromRozm I* Nv; Taklic się nowę rzeczy podobaią/ że tefz chceż aby to zniśczone było/ co twoj dobrzy a cnotliwi przodkowie ták długo trzymali? *MurzHist* M3v, M4 [2 r.]; *KromRozm II* f4; *KromRozm III* K8, L5, L7; *Diar* 65, 67, 69 [2 r.]; *DiarDop* 112, 113 [2*

r.], 118 [2 r.]; puszczyły też były [Amazones] y o łobyte tę wyesc/ iż ich przodek myał być Mars/ s kthorego łye ony mywały vrodzić *GliczKsiąż* B5v; *LubPs* N2v, R4, gg4; Iedná [linia pokrewieństwa] iest Perfon wzgorę idących/ przodkow náleznych/ [...] co zową *Ascendentium*, od ktorých my pofzli/ iáko fá Oyćiec/ Dżiad [...] Bábá/ [...] Prádżiad/ [...] Przedbábá/ [...] Práprádżiad *GroicPorz* ffv; *KrowObr* 147; *RejWiz* 59v, 69v, 97, 97v marg, 98 (9); *Leop Zach* 1 arg, 3.Mach 7/5; *OrzList* dv, ev [2 r.], e2, e3, f3v, h, i2v; Oni mądrzy/ łtátecźni/ á mężni Polacy/ kthore przodkami łwemi zowiemy/ widzác wolą Bożą być tákową/ [...] zwolili łobie Krolá *LeszczRzecz* A2v; *RejZwierz* 52v, 63v, 80v, 85v, 86v (8); *BibRadz* *2, *Gen* 47/9, I 63d marg, *Deut* 1/35, 4/37 (9); wedle tey proftości łwiętey przodkow náleznych poftępuy *OrzRozm* I2, D2 [3 r.], D2v [3 r.], D4v, Ev, E2 (30); Węgrzy łwoie przodki w łwey Kronice kłádą w pánnoniey/ od Bánnoná ktory był z rodu Semá łyná Noego *BielKron* 296, 7, 87v [2 r.], 90v, 170, 194v (25); *KochSat* A2v, A3 [2 r.], A3v, B; *KochZg* A2, A4, A4v; *KwiatKsiąż* F3, Hv, M3v; Degenerare a parenni contestataque virtute maiorum, Odrodzić łie od przodkow łwoych potomney á wźem yáwney cnoty. *Mącz* 143d, 13b, 201c, 228c, 264b, 273b (14); *OrzQuin* B3, C4v, E2v, V2v; W Duchá łwiętego wierzę iáko y Przodkowie *Prot* C2, A4, C3v; *RejAp* E3, 66, 66v, 160, Ee3; *GórnDworz* Dv [3 r.]; (nagł) HERby łłáchćicá Polłkiego Mikołáiá Nagłowskięgo/ [...]. (-) Reymi przodki ięgo zwano *RejPos* Ooo6, 2, 8, 35, 49v, 100 (20); *BiałKat* 151; *BielSat* Hv, H2v; *HistLan* A2v; *KuczKat* 9; *RejZwierc* A3, A4v, 119v, 178, 189v (14); *BielSpr* 60v, 69; W tych rzeczách/ o kthorych Piłmo Boże nic pewnego nie łtánowi/ Zwyczáy ludu Bożęgo/ álbo vłtáwy przodkow náleznych/ zá przykazanie chowác mamy. *WujJud* 195v, B, 230v; *BudBib* I 336c marg, 3.Esdr 8/74[77], *Sap* 18/6, *Bar* 2/17[19], 19[21], 21[24]; *HistHel* ktv, Cv, C3; *MycPrz* I A2v [3 r.], [A]3 [3 r.], B2v, B3, B4 (20); Iuż łobie wierzmy Przodkow łie dierzmy. *WierKróc* B2v, Bv [2 r.], B2, B3; *BiałKaz* I, K3, K4, L, M3v; wiele słow Ebreyłkich zoltáwiałem/ á zwłázczá włafne imioná przodkow páná Chriłtułowych *BudNT* Hhv, *przedm* a4v, d2v; bes ktorego Tálmuđu iż długo przed tym ich [Żydów] Przodkowie byli/ przeto też nie ták bárzo błádzili. *CzechRozm* 69v, Av, 24v, 50, 68v, 80v (19); (nagł) Sępowie. (-) [...] Bo nie dármo przezwiłko tákowie im dano/ Męzne przodki tych Sępow iáko żywo znano. *PaprPan* E4, E2, I, R4v, Y3, Z3 (11); Bo tym łpofobem/ nie ták dálece zacność domu od przodkow podána/ iáko wielkie cnoty zniá złączone/ słufznemi doftoięłstw/ ołłáchćione będą. *ModrzBaz* [41], 15v, [41], [41]v [2 r.], 42 [2 r.], 43, 57 (21); *ModrzBazStryj* ¶2v; *SkarJedn* 46, 335, 353 [2 r.], 354; *Calag* 548b; Przychodźień ćiem ia ná źiemii/ Ze włyzyłtkimi przodki łwemi. *KochPs* 58, 30; [św. Barnabasz] vrodzony w Cyprze gdzie łie byli przodkowie ięgo bogáci y máiętni przenieśli. *SkarŻyw* 534, A2, A3v [2 r.], A4, 30, 241 (19); Bowiem Afrikani/ Arabowie/ Mauritani/ Kartaginenłes/ Rzymiáne/ Francy y Galli/ Nortmani/ potym Cymbrowie/ Hunnowie/ Wandalitae/ Gottowie/ Cepidowie/ Alani/ y infzy Francufcy/ Niemieccy/ Sławáńcy/ y Litewłcy przodkowie/ częłto łie tám o ty Kráiny zachodnie iáko ciepłe/ wcełne [!] y bogáte vbiegáli *StryjKron* 16, 26, 46, 91, 96, 105, 416, 542; Abowiem záyżrzał [zły duch] łwemu onemu przodkowi [tj. aniołowi]/ ktory będąc łtátecźnym/ Bogu oycu iest miłym y dołwiadcźonym. *CzechEp* 258, 116, 132, 165, 306 [2 r.], 341, 342; Iáko tedy dźielnołcią/ ták y przednieyłzemi Vrżędy przodki łwoie łćigałz *KochJez* A4v [idem *KochEpit* A3], A2v, A4v; *NiemObr* 15 [2 r.], 16, 71; Bo bych ćię miał z przodków twych/ y z zacności domu Zálecác/ nie vłtápiłz w téy mierze nikomu. *KochEpit* A3, A3, A3v; *KochFr* 84;

KlonŻal Cv; ReszPrz 29, 94; A choć ná przykład dam tu fáme Włodki/ Cnotą y męftwem porownáli z przodki. WerGoścPaprr 202; PudłFr 4, 9; ArtKanc T14v; Czemu nie pámiętaćie ná fwe zefzłe przodki/ Niechćieyćie być od bitnych fwych dziádow wyrodki BielRozm 6; Czytáyćie iedno dzieie ftóre fwoich przodkow/ Iákie rády miewáli nie łupięcy kmiotkow. BielRozm 7, 3, 8; GórnRozm Bv, B2, C, C3 [2 r.], D3v (16); KochWr 36; Sinatzka fwego imieniem przodkow fwoich Oitza y Brata Krolow Polfkich ochrcic dala PaprrUp Dv; Czego fie Panie Boze zal natakowe ze to połobie nichtzemnośc pokazuya/ átim hanbia mieifca przodkow fwoich. PaprrUp D4v, A2, B, C3v, D, D2 (24); ZawJeft 12, 19; ActReg 19, 23, 167; Calep 44a, 298a, 629b; GostGospSieb +3; KochFrag 42; Przyftoyna rzecz wfpomináć flawné przodków dzieie GórnTroas 20; ten Czech z Lechem brátem/ które nam y Czechom iuz zá napewniefzé przodki Kroynikarze náfzy podawáia/ ciągną zá sobą iefcze nieco wátpliwoścí KochCz A4, A3v, A4, Bv, B2v; GrabowSet E3, Iv, Q3; KochFrag 30, 42; OrzJan 6, 16, 17, 18, 49 (16); WyprPl A4v; LatHar 417, 420, 428, 545; Iáko Pellikan oćiec dawfzy ferce z siebie/ Odźedł ćię tu/ íam przyiął być z przodkámi w Niebie. Z przodkámi á Kxiążęty/ w ízerokich Niebiefkich Kroleftwach KolakCath C2, B; WujNT 3, 31, 99, 203 marg [2 r.], 243, 393, 619; JanNKar C2 [2 r.]; tedy miáry inéy ípofób znáczy fie, że Polacy z Fránciiéy bráli podobno od onégo iefcze czáfu, kiedy Fráncią, Gotti, y Wándali przodkowie Polfczy woiowáli SarnStat 283, 121, 1048 [2 r.], 1060, 1152, 1090, 1218, 1230; SiebRozmyśl F4, F4v; KlonKr Bv, B4v; Swiadczą Kroniki ftóre/ iáka Barbaries y gruba nieftworność byía w Pogáńfkich przodkach náfzych. PowodPr 19, 7, 19, 25, 39, 43 (10); SkarKaz 241a, 453a; VotSzl B, B2, C3v, D2, D2v; CiekPotr 24; CzahTr F4v, K4, L; GosłCast 35; KlonFlis A4; Pokázuią to ftátutá wálze/ y przyśięgi Senatorow y Márízałkow/ [...] w iákiey czći/ y w oney po Bogu nawyźlzey/ przodkowie wálzy/ krolewłki ftan mieć chćieli/ y wwaźáli. SkarKazSej 692a; KlonWor 52; Przeto w cenie Kto chce być/ porzuć nikkzemne zabáwy/ Nie ná herb przodkow pátrż/ ále ná ípráwy. SzarżRyt B4v, ktv; [BielKron 1551 nlb 31v; HerbOdpow G7v (Linde); LustrKrak I 26; TerentMatKęť K8v].

W połączeniach współrzędnych z rzeczownikiem, zaimkiem dzierżawczym lub zaimkiem osobowym [typu: kto i przodek (przodkowie) (30), czyj i przodkow (16), kto z przodkami (1)] [szyk 33:14] (47): yakom ya hy przodek moy bylem wposesiey hy zatrzymałem wpokoyv vysey trzech álathñ hymyenyé wsisthko ámoyeñ sberosz ZapWar 1529 nr 2477, 1523 nr 2224; LibLeg 8/133; ábowiem ia przed tobą ftoię iáko pielgrzym á cudzoziemiec/ ták iáko y yni wlfyfcy przodkowie mogli. RejPs 59v, 162; HistAl I7; KromRozm I N; KromRozm III G6v; Diar 37, 60; MrowPieś A3v; UstPraw G4; LeszczRzecz A6; Záviedźie ćie Pan y Krolá ktorego nád sobą poftánowiłz/ do narodu ktoregoś thy z przodki twoiemi nie znál BibRadz Deut 28/36; A teraz máłz wiele przyczyn prawdzíwyh/ ábyś fię ze mną obchodźil wedle grzechow moich y przodkow moich BibRadz Tob 3/5, Iudith 8/14, Esth 16/15[16]; KwiatKsiąż A3v; Quod saepe et nostra et patrum memoria usuvenit, Co fie częfto náfzych lat/ tákiefz y przodków náfzych przigadzáło. Mqcz 215b; GórnDworz D3v; RejPos 19, 100v [2 r.], 103, 106, 118v (9); BudBib 3.Esdr 8/75[78]; Leć [!] nie wiem co za vmyśl w ludzieh fie nayduie/ Ktory tak zacne ípráwy ná ręby nicuie/ A przylięgi Przodkow fwych y fwe odr[z]uciwfy/ A dobro s pomnażanim miłe zarzuciwfy. MycPrz I [C]2v, I Bv; PaprrPan M3; ModrzBaz 94; KochJez A4; TV Stániłław Zákliká położył fwé kofći/ Nie tylko z przodków fwoich/ lecz y z fwey

dzielnoci Dobrze znaczny *KochFr* 86; *WerGośc* 224; *ArtKanc* N11v; *GórnRozm* E4v; *PapUp* Dv; *OrzJan* 46, 61; *SarnStat* 779, 1018, 1060, 1190; Stárożytną zacnością domu/ wławnymi y przodkow fwych cnotami ozdobionemu Szłáchćicowi Polłkiemu: Iego Mści Pánu/ Pánu STANISLAWOWI WOISLAWSKIEMV, [...] memu Miłóściwemv Pánu y dobrodzieiowi. *KlonFlis* A2.

W połączeniu z imieniem przodka lub nazwą etniczną [w tym: imię (nazwa) + przodek (28), przodek + imię (nazwa) (16)] (44): *LibLeg* 7/40v; Rzymyánye też chcąc íye Grekom obmowić s przodká fwego Romulufá ktorego oni myeli zá bękartá/ ćwyerdzili to mocnye/ żeby myał był mieć oycá Marlá. *GliczKsiąż* B5v; *OrzList* e2v, e3; *RejZwierz* 85v; *BibRadz Deut* 9/5; [*Jeroboam*] pánował nád dziełiącą pokolenim przykładem przodká fwego drugiego Ieroboámá lyná Nábátowego *BielKron* 87v; Wapowłki piłze/ iż fą wezwáni Słowiánie náłzy przodkowie od ieżiorá Słowionego ktore ieft w Moskwi. *BielKron* 336v, 130, 291, 292v, 297v, 335 (10); *RejZwierz* 267v; Anákim obrzymowie bjli od Enáká przodká ták názwáni. *BudBib* I 97b marg; *SkarJedn* 28; ANzelmus S. Włochá oycá á mátkę Burgundyikę w mieście Auguście ná gránicy Longobárdyey/ przodki miał. *SkarŻyw* 331; A pytáiąc fię [*Mojżesz*] o rodzáiu fwym/ dowiedział fię prawdy/ iż był rodu tego ktory [...] czeka Mefyalfá obiecánego przodkom ich/ Abráhámowi/ Izáákowi/ y Iákobowi wielkim fługom Bożym. *SkarŻyw* 478, 478, 491; *ZapKościer* 1587/73v; O Gotach/ Getach y Gepidach przodkach Litewłkich/ y Sławańłkich/ Rozdział trzeći. *StryjKron* 31; á zá tę dziełność Gotard Grábiá przodek Vcháńłkich doftał Służewá álbo Słuchowá ze wzyftkimi wolnościami wołóści okolicznych *StryjKron* 205; Xiążę Olelko Włodimirowic Xiążąt Słuckich przodek *StryjKron* 517 marg, 16 [2 r.], 31 [2 r.], 46, 81, 355 [2 r.] (16); Boć nie tylko Auguštyn [...] miefzańcem był/ z oycá pogániná á mátki Chriřtyánki: [...] iáko piłze *Platina* ále [...] y Boos przodek Chriřtułá Iezufá/ z Sálmoná Zydá á Ráchawy pogánki *CzechEp* 64; *LatHar* 327; *KlonKr* Av; *CiekPotr* 48.

W połączeniach szeregowych (8): *LibLeg* 11/169v; Ale w tych Dyabli fą/ [...] ktorzy háńbią przodki/ dzieły/ y oyce íwe zmárłe. *OrzList* d4v; *WierKróc* B; A ták wymowki żadney z przodkow fwych y z tey záłtárzáłóści y dawności mieć [*narodzie ruski*] nie możełz. *SkarJedn* 356, A*v, 351; *OrzJan* 26. Cf »za przodkow«.

W przeciwstawieniach: »przodek ... potomek (15), syn« (16): y owfzem wiele linow naydzie mędrfzych y fprawnieyfzych daleko w mnogich rzeczach, niź byli taci przodkowie ich. *BielŻywGlab nlb* 8; *RejPs* 68v, 114; [*posłowie mówili do senatorów*] targować o to z nami raczycie, cośmy wszyscy tak w cale potomkom swym zachować powinni, jako nam przodkowie naszymy raz od przodkow swych podane wiernie dochowali. *DiarDop* 118; Przodek niewiem iáki był/ lecz potomká prawie/ Mogłby wławnie zádkiem zwác ná káżdey rofpráwie. *RejWiz* 97; *RejZwierz* 62v; *OrzRozm* M2v; Per manus tradere, Ieden drugiemu podác od przodków wziác á potomkóm podác. *Mqcz* 209a; *OrzQuin* Hv; *RejZwierz* 219v; *WujJud* 194; *MycPrz* I B3; A ták ktoź zá to ma/ żeby śláchetność ábo zacność przodkow ná potomki po krwi miałá przychodzić? *ModrzBaz* 42, [41]; *KochCz* A4; *StryjKron* A; [*SzczerbSpecSax* 86 (Linde)].

W porównaniach (2): (*nagł*) Stádnicy. (–) TYch przodkowie w fwych cnotach/ by Anyeli byli/ Aleć y potomkowie/ ífcie nie zelżyli. *RejZwierz* 62v; *OrzRozm* E.

W charakterystycznych połączeniach: przodkowie bogaci, chciwi sławy, cni (5), cnotliwi (3), dobrzy (3), dzielni, majętni, mężni (3), mili (6), najpewniejszy, nędzni, pamięci godni, pobożni (4), ućciwi (2), waleczni, zesli [= zmarli] (2), złośliwi, zmarli (umarli) (4), znaczni; przodkowie bogobojność, chluba (3), cnota(y) (8), cuda, ćwiczenia, dekretały, dzieje (4), głupstwo, godność, groby (2), grzech(y) (5), herb(y) (2), imiona (5), jedność, kości (2), krew (3), męstwo (6), nabożeństwo, nadanie, niedowiarstwo, nieposłuszeństwo (2), ofiara, pierścień, początek, poćciwość (2), podanie (2), pokuta, porządek, posłuszeństwo, postanowienie, postępek (6), powaga, powieści, praca, prawa(-o) (4), prostota (2), przekłęcie, przygody (2), przykłady, przysięgi, siła, sprawy (18), stałość, stan, stateczność, stolec, stolica, śmiałość, śmierć, tor, ubóstwo, upadek, upor, ustawy (5), wiek, wola, występki (2), wywód, zachowanie (3), zakazanie, zasługi, zdanie, zgrzeszenie (4), złości (6), znaki, życzliwość; od przodkowie postanowiony, podanie (2), podany, założony; z przodkowie narodzony (2), poczęty (2); przodkowie bronić, być pewien, domacać się, dorosć, dzierżyć się, torem iść, odchodzić, zapomnieć, zdobić, nie zelżyć, zosta(wo)wać (2); od przodkowie odstrzelić się; z przodkowie zalecać się; przodkowie błogosławić, być ozdobą, służyć, zażrzeć (4); przodki hańbić (2), nauczyć, pochwalać, potępiać, przerownać, prześć [czym], przewyciężyć, ścigać (2), umiłowac; na przodki narzekać, pamiętać, pomnieć, wspominać (2); między przodki kłaść; przodkami się chlubić, wymawiać się (2); z przodki (po)rownać (2), zgadzać się; przy przodkach zostać; w przodkach utracić [co], wziąć [co].

Zwroty: [»[kogo] za przodka brać«: gdy liczą przodki swoje/ a nie ftanie im iuz nikogo oświeconego/ ani ialnie wielmożnego/ ani sławnego/ to oni bogá którego za przodka swego biorą/ y wdzieraią sie w bostwo/ aby tym wietzemi ludzióm sie zdáli. *SenekaGórń* 150.]

»z przodkowie, od przodkowie mieć« [szyk zmienny] (2;2): *SkarJedn* 369; *KochOdpr* A3v; Wielka chłuba záprawdę/ komu to Bóg dáie/ Ze czego z przodków niéma/ sam przez sie doftaie *KochFrag* 42; Herby/ których wzywac nie byla nam rzecz zwykla za przeciwnym zwyczaiem który v nas byl/ dla oznaczenia imienia/ Tytułu/ y Szlachectwa nalezego od Panów Szlachty y Przełożonych/ który od przodków swych maia/ wzieldimy [*Proceribus suis ordine geniturae contraxerunt recipimus JanStat* 756] *SarnStat* 998.

»przodki naśladować; naśladowanie, nienaśladowający przodkowie« [szyk zmienny] (4;1:1): *BielŻywGlab nlb* 15; Przypatrzmyż sie iuz temu iegli celuiemy Przodki swe w powinnościach iak nálladuiemy *WierKróc* A3; *SkarJedn* 354; [*Mojżesz*] zápalil się goraco do násladowania przodkowie swoich. *SkarŻyw* 478; *Paprup* I; Degener – Wirodek, przotkowie nienásladuiący. *Calep* 298a.

»pość z [jakich] przodkowie« [szyk zmienny] (4): Iako pózli s przodkowie swoich [*kniaz moskiewski, litewski i król polski*] tak ná piśmie maia *BielKron* 427; *CzechEp* 302, 306; *PowodPr* 49.

»nie wydać przodka(-ow)« = nie być gorszym od przodków [szyk zmienny] (7): (*nagł*) *Woyciech/ Ian Herbortowie*. (–) [...] Nie wydadzą przodkowie swych męftwem baczę dobrze *Paprupan* M3v, E2, Ee3; *KochJez* A4; *KlonKr* Av, A3v; Nie wydam swych przodkowie: za Rzeczpołolitą Vpádnę ofiarą/ da Bog/ známienitą. *SzarzRyt* C2.

»od przodkowie wyrodzić (a. odrodzić) się; wyrodkowie przodkowie, od przodkowie« (2;2:1): *BielKron* 198v; ieden z niepocziwych sie rodzicow vrodziwizy/ przymawial pocziwemu czlowiekowi mowiacz/ Bárzożes sie ty [...] od onych sławnych twoich przodkowie odrodził *GórńDworz* S; *WierKróc*

B; *OrzJan* 42; chcemyli nie być wyrodkami mężnych y ławnych przodkow swoich/ [...] Trzebá [...] *VotSzl* Bv.

»od przodkow wziąć, brać, przyjąć; wziąć przez przodki« = *a maioribus accipere* *Modrz* [szyk zmienny] (10:1:1;1): Wam rádiemy aby wiare ktorącie od náleznych przodkow wzięli [*a nostris antecessoribus accepistis*] zupełnie chowáli *HistAl* D7v; *KromRozm III* L5v; *DiarDop* 111; *Mqcz* 209a; łamę tylko tę chuc wżczepił w ferce mé [*Bóg*] [...] abym przeciwko Kácérzom brónił/ wedle możności łwéy/ com od Przodków łwych miłych wziął *OrzQuin* G4v, L2, X4v; *BiałKat* 386; *ModrzBaz* [41]; *SkarŻyw* 58, 269; Lecż to cudze á nie nález co łię od przodkow bierze/ bo to tylko człowieka godnego czyni zálecenia/ co łam dobrego y pocżciwego łpráwuie. *WysKaz* 40; *JanNKar* C.

Wyrażenia: »przodek cielesny« (1): Abowiem ieliby wzywánie to duchowne Chriřtá Páná nie miáło być vtwierdzone/ onym wzywánim cíeleśnym przodkow iego/ [...] tedyby [...] łie dáremne pokazały wżyřtkie inřze figury/ ktore Chriřtułá Páná w onych przodkach iego cíeleśnych známionowały *CzechRozm* 193.

»dawni (dawniejszy), staradawni przodkowie« [szyk 4:4] (6:2): Turek mocarz drapieżny tego řwiátá/ o ktorym przodkowie dawni nálezny ledwe łłycháli. *BiałKaz* H3; *NiemObr* 70; *GórnRozm* D2v; *KochFrag* 42. *Cf* »z przodkow dawnych«.

»gniazdo przodkow« (1): A iákożby nas nie miał być wřtyd/ ielibychmy łie wyrodzili z onego łlawnego/ łzczyrego/ á ná wřzem poćciwego gniazdá przodkow swoich? *RejZwierc* 268.

»krewni przodkowie« (1): DZielnoř w Rycerřkich łpráwach da Bog iá [godny człowiek] mieć będzie [...] Nie mieńiáć łie w łwych łpráwach iak krewni przodkowie Ktorzy záwřze łłuzyli tey Koronie práwie. *MycPrz* I A2v.

»narod [= ród] przodkow« (2): *RejZwierc* 52; łynu moy [...] wezmi żonę znarodu przodkow twoich [*de semine patrum tuorum*] y nie poymu y łobie żony obcey *BudBib* *Tob* 4/13.

»obyczaj(e) (a. zwyczaj(e)) przodkow« = *mos patrum a. maiorum* *Modrz* [szyk 8:3] (11): *KromRozm I* A3v; *KromRozm III* L4v; *OrzRozm* T2v; More maiorum, Wedle obyczáyów przodków náleznych. *Mqcz* 233b; *PaprPan* Fř; *ModrzBaz* 5, 40v; Atoli wátpić w tym nie trzebá/ żeřcie (iáko ia wiem) dáleko od obyczáiów przodkow wářnych odstápiłi. *GórnRozm* L2; *SarnStat* 122; Te rzeczy mnie łzy z oczu moich wyciskáią, [...] Iżem dawniey nie pořzedł zá łtářzými łwymi: Bo ři przodkow łwych łpráwy, obyczáie, práwá Chwałá *CiekPotr* 20, 77.

»przodek pierwszy« = *protoplasta* (1): Iam ielth pan vyelky kthory wřiřthkyem łvdziem drogá wkazuyá [...] Náłł przodek pyerwřly Sultan Bayazyd, yego řzyn, sultan Selym, ayam thełł yego łřyn. Sultan Suleyman. *LibLeg* 7/40v.

»pirwszy przodkowie« = *wcześniejsze pokolenia* [szyk 2:1] (3): *RejZwierc* 57; Abowiem byř niemiał przed oczymá łwemi áni żadnych przykłádów narodow pořthronnych/ áłbo onych zacnych/ dzielnych/ á łpráwnych pirwřznych przodkow náleznych/ tedy dořyc máłł łlawnych á rozważnych przykłádów przodkow łwych/ onych zacnych Polakow swoich *RejZwierc* 267v, 112v.

[»podły [= niskiego stanu] przodek«: Ieden oyćiec wřyřtkich nas ielth/ á idáć wřpák do przelřlych czáłów/ to przez zacné/ to przez podłé przodki nálezé/ tám łie ořtáć wřyřłcy muřimy/ gđzie ielth náłł przodek piérwřzy. *SenekaGórn* 150 (*Linde*).]

»potomkowie przodków« (5): *RejPs* 135, 217; iefli mu sie pokazecie nie piwem Polkiem iako on nas zowie/ nie wirodkami ani Ciframi ale prawdziwemi potumki przodkow wałzich. *Paprup* K; *SarnStat* 5 [2 r.].

»prawi przodkowie, prawdziwy przodek« (2:1): Bowiem mnodzi ludzie á zwłafzcza gminu polpolitego tak sie domnimaia, iakoby ociec abo matka ktorzy nas na fwiat wypuścili byli prawi przodkowie nafzi. *BielŻywGlab nlb* 8, *nlb* 15; A tum ty Dowody iedno dla tego teraz przytoczył/ aby ci ktorzy nieczytali więcey/ tylko Bucolica Virgilij/ wiedzieć mogli z pracowitego zawodu nášzego/ o prawdziwym przodku Litewkim *StryjKron* 59.

»przodkow przodek« (1): Patriarcha. Naywyfzłzy ociec [!]/ álbo/ przodków nášzych przodek. *Mącz* 15a.

»przykład, wzor przodków« [*szyk* 8:2] (9:1): *DiarDop* 107; *BielKron* 87v; Miei że mi fię do zbroie zaraz/ fynu miły. A przykładem przodkow fwych fzukay fławy mieczem *KochSat* C2; *RejZwierc* 112v; Przykłady przodkow nášzych ácz fą wázne/ w fázkże nie w fzytkich nášładować mamy. *CzechRozm* **4, 244v; *KochFr* 123; *ActReg* 24; *OrzJan* 45; Aby pány krole fwoie ná wzor przodkow fwoich wiernie czćili/ y onym polufzeńftwo oddawali *SkarKaz*)(2v.

»sława przodków; sławni (a. przesławni), sławnej pamięci przodkowie; sławny przodek« [*szyk* 22:6] (14;12:1;1): Niedáy bluźnić Bogá żywego/ w przodkach fwoich/ áni fławy ich dopufzczay deptać. *OrzList* e2v; *VHrowieccy* ci idą/ z narodu Greckiego/ Ksiązę Hurká fławnego/ mieli przodká fwego. *RejZwierc* 85v; *OrzRozm* N3v; á cnotliwego/ y mądrego tego ia chcę rozumieć/ który by godzien był/ być Krolem: to ieft ftárożytnego domu páná/ fkłonnego ku cnoce s przyrodzenia/ y ze fławney pamięci/ przodkow fwoich *GórnDworz* Gg4, S; *RejZwierc* A2, 210, 268; *MycPrz* I C3; *WierKróc* Av; *StryjWjaz* Av; Bo ci młodzi fwoię myfl ná tym záładzili/ Aby fławy przodkow fwych nic nie wfzczyrbili/ Owfzeki iey poprówić ieft thák gotow kázdy *Paprup* D3, E3; *SkarJedn* A6v; Nietrwożcie fię wfpomnicie ná fwych przodkow fławę/ Ktorzy Rusaki fiekli/ iák chłop kofłá trawę. *StryjKron* 230; *KochJez* A4, B4v; á ony [*dzieci*] nie tylko we złoćie Albo w fzerokich wlościách/ ále téz y w cnoćie/ Y w fprawách fławnych fwoich przodków niech dźidźiczá *KochEpit* A4; *KochFr* 121; *WerGość* 224; *Paprup* K; *KochFrag* 42; *SarnStat* 5; *KlonKr* F4; dla obrony y fławy iey [*ojczyzny*]/ nie ciężko było Wizimirowi Książęciu Polkiemu/ z męznymi y fławnymi przodkami nášzymi [...] przez morze do Dániey pływác/ y Duńczyki kroćić. *VotSzl* B, A4v, Bv; *CiekPotr* 52; [*SenekaGórn* 150].

»starzy (a. starszy), starożytni przodkowie« = *maiores* *Mącz*, *Modrz* [*szyk* 7:4] (10:1): *Mącz* 204d; A iż thez v ftórych przodków nášzych kładźienie rąk było vpominkiem y znakiem przymiérza álbo iednánia: przetóz téz [...] *BiałKat* 375v; Iż oni ftárfzy przodkowie ich [*Żydów*]/ lepiej o tym Iákobowym prorocctwie [...] rozumieli/ y włafniey ie wykładáli niż terážnieyfzy żydowie *CzechRozm* 167, 30 *marg*; *ModrzBaz* [41]; *SkarJedn* 31, 159; *CzechEp* 137; *ReszPrz* 96 *marg*; *ActReg* 129. Cf »za starych przodków«.

»ślachetność, ślachectwo, krew ślachecka przodków« = *nobilitas maiorum* *Modrz* (3:1:1): Lecź iáko bogáctwá mnie dobrym nieczyniá/ ták téz ślachectwo przodkow nieczyni ze mnie śláchćicá *ModrzBaz* [41]v; Coż tedy infzego te Herby fprawuia/ iedno iż nas obowięzuiá/ abyfmy śláchetności przodkow nášzych nášładowáli *ModrzBaz* 42, [41]v, 42 [2 r.]

»święci przodkowie« [szyk 11:5] (16): Przodkowie náfzy oni fwięci/ nie máiac áni piłmá/ áni żadnego vpominánia/ áni praw żadnych wftáwionych ná fię/ tylko ták s przyrodzoney cnoty fwoiej/ pátrż iáko pięknie/ trzeźwie/ pobożnie/ á ná wżem pomiernie żyli *RejZwierc* 60 [*idem WerGość*] A6v, 69v [2 r.], 82v; *StryjWjaz* Av; *CzechRozm* 23; *SkarJedn* 159, 369, 371; Ználic z łáfki Bożey święci oni przodkowie náfzy Bogá iednego *ReszPrz* 97, 95 [2 r.]; *WerGość* 262; [*do Maryi*] y dafz mu imię *IESVS*/ czym dogodziłz Woléy Bożéy. Bóg zásię ifcząc łowo fwoie/ Któré świátu obiáwił/ przez święté przodki twoie: Chce dáć fynowi twému Máyeftat Królewki/ Dawidá oycá iego *SiebRozmyśl* F3; *PaxLiz* A3.

»przodkow tradycyje« (2): *SarnStat* 122; Przodkow pobożnych tradycie iáko Pan bog pochwała. *Ieremi(asz)* 35. *PowodPr* 43 marg.

»wiara przodkow« (6): [*król Zygmunt do córki swojej Jadwigi*] yłz wyara przodkow náfzych y fachowane yednoſczy wkoſczyelye fwyetym bylo fawłzdy panv bogu myelo y zborv krzeſczyanłzkiemv pozyteczno. *LibLeg* 8/133; *KromRozm I* A3v, A4; tákeś nam to Poſwiáćanie odpráwił/ żeś y nas w łtárádawnéy wierze Przodków náfzych potwiérdził/ y Kácérłką niepráwość przed oczymá náfzymi wytáwił *OrzQuin* O2, H; *SkarŻyw* 358.

»przodkowie wielcy« [szyk 1:1] (2): *SkarJedn* A5v; Przodkowie náfzy znaczni y wielcy z ktorych ławę mamy przed Bogiem y ludzmi/ łá święci Boży/ powinni náfzy y krwią łpoieni známi. *SkarŻyw* A3v.

»zacni przodkowie; zacność przodkow« = *maiorum claritas a. nobilitas a. splendor* *Modrz* [szyk 22:6] (19;9): *RejWiz* 3, 97v, 98, 99v; Niechcę ich [*Ostrorogów*] nic cukrowáć/ ich przodki zacnemi/ Kiedy fie łámi zdobiá/ obyczáymi fwemi. *RejZwierc* 55, 79v; *RejPos* 253; Abowiem ná tych trzech rzeczách ten nazacniełzy klenot [*tj. ślachećtwo*] należy/ ná zacności narodu zacnych przodkow fwoich/ ná rołtropnym ćwiczeniu/ á tho nawięcey/ gdy tho iefzcze ktemu wſzytko ozdobnie á s piękneimi przyłthoynoćiami vmie ná łobie okázác. *RejZwierc* 52, 18v, 82v, 210, 267v [2 r.]; Ma to [*dowcip tj. rozum*] ten [*Mikołaj Wolski*] s przyrodzenia z zacnych przodkow fwoich *PaprPan* G2v, O3, Aa3, Cc4; á ktorzi fię przodkow fwych zacnoćią niemogá ozdobić/ ci fię niech łtáráią/ áby fię włáfná fwoią cnotą zdobili y zacnemi czynili *ModrzBaz* 74v, [41], 42; *SkarJedn* A6v; Ktemu łromotá iefť wielka/ gdy kto zacne przodki ma á łpraw ich nie iefť świádom: chlubi fie á niewie czym *SkarŻyw* A3v; *KochJez* A4v; *KochEpit* A3; *OrzJan* 42; Iż w tym [*w przyjęciu konfederacji*] záłzłó zákazanie pobożnych/ cnotliwych/ y zacnych przodkow náfzych łłáchćicow Polłkich. *PowodPr* 43, 49; *RybWit* A2v; [*SenekaGórn* 150 (*Linde*)].

»znamienici przodkowie« (1): Pitam was [...] przifálo li to [*branie jurgieltów za popieranie złego kandydata na króla*] wam łinom tak znamienitich przodkow *PaprUp* I2v.

»przodek po żonie« (1): [*kniaz Michał Gliński*] Kijowłkiey Stolicy/ iáko vdzielnego Xięłtwá [*przynależnej*] przedtym Włodimirzowi Olgierdowicu Xiáżát Słuckich przodkowi po żonie lub práwem lub woyná dochodzić mogł. *StryjKron* 712.

Szeregi: »przodkowie abo domy« (1): Niech fię niedawa Krol/ ábo ten komu to łtáránie należy/ tym herbom/ dymowi podobnym/ łtárożytnych przodkow ábo domow/ ołzukác [*fumosis tantum maiorum imaginibus imponi*] *ModrzBaz* [41].

»przodkowie i krew [czyja]« (1): Nád przodki y krew iego [św. Józefa] nic zacnieyźzego być nie może. *SkarŻyw* 241.

»narod i przodkowie« (1): Krol wálf/ rządźiciel/ y opátrzyciel was/ ktorego narod y przodkowie wá [lege: wam] łto ośmdzieśiát y siedm lat rokázowáli. *BiałKaz* H2v.

»ociec i (albo) przodek« (2): *ActReg* 26; Pozew do gotowégo pozwu po śmierci oycá álbo którégokolwiek przodká [*patris, fratris, vel cuiuscunq̄ue antecessoris mortui JanStat* 536], którému iefcze nie przypadł był rok. *SarnStat* 1245. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r., Jako ostatni człón we współrzędnym połączeniu 2 r.*]

»i przodkowie, i potomstwo« (1): Wielka chłubá záprawdę/ komu to Bóg dáie/ Ze czego z przodków niéma/ łam przez łię doftáie: A fwą cnotą ták świeci/ że y przodki dawné Rozświéca/ y potomłtwu imię czyni łławné. *KochFrag* 42.

»przodkowie a powinowaci« (1): miła Elźbieto [...] czemu nie miánuiefz dzyeciátká imieniem zwykłem przodków á powinowátých twoich. *RejPos* 297.

»przodkowie (przodek), (i, a, albo) rodzicy (rodzic, rodziciel)« [szyk 4:4] (8): *LibLeg* 11/183v; *KwiatKsiąz* M3v; Abowiem ták póspolície bywa/ iż y łynowie chcą być rodzicom y przodkom łwoim [*parentum et maiorum suorum*] podobni *ModrzBaz* [41]; *Calep* [755]b; náucza y łyny łwe [*patriarcha Jakub*]/ áby wzywáli imieniá iego/ y imion zmárłych przodków y rodzicielow iego/ Abrahámá y Izááká. *LatHar* 327; *SarnStat* 987; *PowodPr* 49. Cf »za przodków i rodziców«. [*Ponadto jako ostatni człón we współrzędnym połączeniu 1 r.*]

»przodkowie i starodawność« (1): Ruś przodkámi łię łwymi/ y łtárodawnoścíá wymáwiáć od iedności niemoże. *SkarJedn* [d9]. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r.*]

Jako ostatni człón we współrzędnym połączeniu dwu lub wieloczłónowym: » ... i (albo) (wszyscy) inszy (i(n)ni) przodkowie (inny przodek)« (6): Bowiem niemáłá cześć Iákob y yni przodkowie náłfy odzierzeli/ iż wydáli náukę łłufłnego żywotá potomkom łwoiem *RejPs* 114; *OrzRozm* M4v; *Parentes, Rodźicy y włźifcy ynłzy przodkowie z práwey liniey pochodzáczy aż do prádźiádów/ náłzy łtárfzy. Mącz* 278c; thedyć iefcze nie to práwe łłáchectwo/ [...] iż łygnet z iákim herbem ná páłcu nośi/ [...] álbo iż łie chłubi dziády/ prádźády [!]/ álbo inszemi przodki łwemi *RejZwierc* 52; (*nagł*) Gdyby oyciec álbo inny przodek wkroczywłzy w práwo: álbo nápiławłzy rok, álbo zdawłzy pozwánégo vmárl, álbo połt arełtum. (–) *SarnStat* 1245, 374.

Wyrażenia przyimkowe: »u przodków« = *w czasach przodków* (1): Bo ták náyduiemy/ że też y oni ktorzy v przodków náłzych pokutowáli/ łpowiedáli łie przed Świętymi grzechow łwoich. *WujJud* 83v.

»według przodków« = *jak przodkowie* (2): obiecali dofyć czynić rokázaniu iego [cesarza] á záchowác łie według przodków łwoich. *BielKron* 200, 200v.

»z przodków« = *od (czasów) przodków; de maioribus PolAnt; a maioribus Modrz; a progenitoribus Vulg* (40): Iakom ia nyerabył dREW w dierzawie Iego M-czi pana pothcomorzezo Marcziina Volskyego Iedno w oycziznye swey ktorám sprzothkow swich zatrzymał i ktoreyem w poziwanyv bil s przothkj swemy *ZapWar* 1546 nr 2620 [*idem*] 1546 nr 2619; *LibLeg* 11/170v; *SeklKat* A2; *DiarDop* 100, 102; *RejFig* Cc7v; OPaleńłkie ty s przodków/ zá łkápé miewáli/ Aleby tym dzyfiefyłzym/ w tym krzywdę dzyáłáli. *RejZwierz* 70v; *OrzRozm* R4v; náuczył [Józef] bráciá/ gdy ich będye pytał Krol

około iakiego sie obieraią gośpodárftwá/ áby rzekli/ iestefmy páfterze owiec s przodkow swoich [Vulg Gen 46/34] *BielKron* 18; A bowiem [Litwini] chwalili s przodkow swych za Bogá ledá co/ ogień/ węże/ láfy/ Słońce. *BielKron* 382, 296, 355v, 407v; Patre clarissimo natus, Maioribus praeclarus, Znamienity/ Ofobliwy z przodków swych. *Mącz* 55d; PRzyrodzenie násze mdłe/ á iefzcze iáko iuż o tym wielekroć słuchamy/ z onych przodkow nászych grzechem á gniewem Páńfkim zárázone *RejPos* 352; *BudBib Esth* 14/5; TYm [Podoleckim] wiedz s przodkow nie zefzło nic ná dobrej sławie *PaprPan* N3v, F4v, X4v; *ModrzBaz* 32; Lecz to wiefzta/ gdy kto iest z przodków téy zacności/ Zeby mógł sławnym bydz zwan/ y króm swéy dziełności: A zás tak żyje/ że téz króm przodków swych sławy/ Mogłby zázwdy bydz znacznym prze swé tylko spráwy. *KochFrag* 42; *SkarŻyw* 269; *PaprUp* K3v; zem nieiest mei Iuris ale dawnym sługá tegodemu zprzodkowswych *ActReg* 159; Dżiękuię Bogu ktoremu służę z przodkow (*marg*) moich. L.S. (-) w czyfłym sumnieniu/ iż bez przefłanku ciebie wfpominam w prósbách moich *WujNT* 2.Tim 1/3; *SarnStat* 1024; *PowodPr* 5, 36, 62; TTwoie sny miedzy wżemi Pánów Cernych domie/ Spráwy z przodkow pochodząc słynęły wiadomie. *PaxLiz ktv*; [*BielKron* 1551 145v].

~ *Połączenia*: »jeszcze z przodkow« (1): STAn to zdawná iest wżięty iefzcze zdawnych przodkow Gdyż w tym domu nie było ni żadnych wyrodkow *MycPrz* I A2v.

»napierwej z przodkow« (1):Wyfzli oni [Cyganie] napierwey sprzodkow swych z Afryki przed głodem skráginy Cyrenáiki *BielKron* 262.

Wyrażenie: »z przodkow dawnych, staradawnych« [szyk 2:2] (2:2): żadny nie może práwie przywłażczyć fobie kráiny z dawności włafney/ w ktorey by z przodkow swych stárádawnych nie odmienny był. *BielKron* 335v; *MycPrz* I A2v; A ten mąż ná koniu/ ktorego zowá Pogonia/ Herb Wielkiego X. Litewfkiego włafny z stárádawnych przodkow kleynot tego Książęciá zacnego/ co znaczy? *WysKaz* 45; *PowodPr* 61.

Szeregi: »z przodkow i do tego czasu« (3): Ku temu téz obiecuiemy/ y powinni będziemy wżech przerzeczonych Książát ziemie Kiiowfkiéy obywatelów y potomków ich/ [...] w ich stárádawnéy czci y doftoyności/ iáko z przodków swoich y do tego czáfu byli záchowác *SarnStat* 1062 [*podobnie* (2)] 115, 1192.

»z dawna i z przodkow« (1): TEn [Leśniowski] práwie z Duchem swiętym/ vprzeymie chce znowá Bo go z dawná Gołábkem/ tak y s przodkow zowá. *RejZwierz* 82. ~

»za przodkow« (11): *LibLeg* 8/133; także zá nászych przodkow/ Káplán klękał przed Ołtarzem/ á Krol klękał przed Káplánem *OrzRozm* D3; *BielKron* 244, 401; Widzę że sie szkodliwfsza z stálá dżiś odmiáná/ Ktora zá Przodkow wáfzych byłá niesłýcháná. *Prot* A2; *MycPrz* II A2, C4; *KochOdpr* C; *WujNT* 114.

~ *Wyrażenie*: »za starych przodkow« (1): IEdnego [...] roku zá starych przodkow nászych námnożyło się beło wilkow bárzo wielka wielkość w ziemi iedney *CzahTr* D3.

Szereg: »za przodkow i rodzicow« (1): Zá przodkow y rodzicow nászych, y zá nászych Iuż téz dawnieyfzych czáfów, bogáta szláchciánká, Dofyc miałá gdy wżięlá od rodzicow swoich Parę pektoralikow, á choć ieden krzyżyk *CiekPotr* 29. ~

W przen (4) : O niezczęfne Ieruzalem á mizerny fwiecie thych dzifiefznych czáfow náfzych/ przecz fie nie karzełz tym nędznym vpadkiem przodkow fwoich? *RejPos* 197v, 198; y Rzeczpołpolita fpodźiewa fię tychże owocow cnoty/ ktore od przodkow wzięłá/ od potomkow tákże wzięć. *ModrzBaz* [41]; Ale iżeś niezczęfna corko Bábilonfka [tj. *ślawna Polsko*] puściłá po wielkiej części nity tego wfyzkowania fwego/ [...] ták iż w tobie nie náyduie fie iáko w przodkach twoich/ iedenże P.Bog wodz twoy/ ále Bálwani rozmáitych á niezliczonych Sekt: tedy teź/ [...] *PowodPr* 5.

Przen (6) : (*nagł*) Kátáryzná Krolowa dzifiefzfa. (-) CEłárzá Oycá miáłá/ á Striyá drugyego/ [...] Lecź nazacnieyfzy przodek/ cnotá s pocźciwofciá/ Ktorych tá páni ftrzeże/ zá wielką pilnofciá. *RejZwierz* 49.

a) *O zwierzętach (4)* : Bo miáłci teź pan Dudek/ záwždy przodká pftrego/ A wždy nadobnie śmierdzi/ vrodzoność iego. *RejZwierz* 85v; Czerwie [bykorodnych pszcól] ktore ciáło wołu robotnego toczá/ W płowe fię fkrzydłá obłoczá. Więć iáko był robotnikiem/ on przodek rogáty/ Tá k teź roy/ z prace bogáty. *KlonŻal* C2v, C3; A kiedy iuź podroftá oni wyrodkowicie [tj. *piskłęta kukułcze w cudzym gnieździe*]: Włáśnie fię ták obchodzá/ iáko y przodkowie. Krwie y gniazdá onego dźiateczki rodzone Szárpaia/ wyzymáia páfierbiętá one. *KlonWor* 61.

b) *O roślinie (1)* : ktore [ziarno]/ włáność á moc tę/ ktorá od przodká fwego pirwżego ziárná wzięło/ podáie temu ziárnu/ ktore wypuľcza s fiebie *GórnDworz* D2.

a. *O Adamie i Ewie (38)* : *Mącz* 283c; Ono łobie wfpomni co [smok, tj. szatan] mowił przodkom náfzym w Ráiu: Czemuź fie tego Bogá ták boicie? *RejAp* 110v, 45, 100, 167; Pan zá wyftępkim przodká náfze⁸⁰ ták ná tym fwiecie nędznim poftánowić raczył/ ábychmy w pocie czołá fwego fzukáli chlebá fwego *RejPos* 71, 2, 15v, 16v, 32, [77]v (17); Abowiem przyrodzenie człowiecze przykłonne iefth ku boiáźni iefzcze z onego przełthráchu w Ráiu przodká náfzego/ gdyź fie ze wfytkimi przypadki iego rodzimy. *RejZwierz* 78v; Zywoť pierwżych rodzicow náfzych Iádámá y Iáwy/ ná dwie części rozdzielony. Pierwżfa o ftworzeniu ſwiátá y dárách fktorem P. Bog przodki náfze w Ráiu poftáwił/ y o grzechu y vpadku ich *SkarŻyw* 257, 260 [2 r.], 261, 262 [3 r.]; *WerGość* 210.

Zwrot: »z jednego przodka iść« (1): A iefliby fie to ták niáło [!]/ [...] iż w káźdey rzeczy iefth oná fkrzytha moc/ á włáność pirwowlianego ziárná: toćbyfmy wfyfcy iednácy być mufieli/ gdyź z iednego przodká idziem *GórnDworz* D3.

Wyrażenia: »pirwższy przodkowie, przodkowie Jadam i Jawa« [szyk 1:1] (1:1): [zła a uporna myśl przychodzi nędzniczкови, tj. człowiekowi] z oney fkáźoney á zepłowáney náturey iego/ ktora fie w nim záczęłá iefzcze od pocźátku fwiátá/ zá przełtápieniem iefzcze pirwżych w Ráiu przodkow iego. *RejPos* 330; *SkarŻyw* 358.

»pi(e)rwszy przodek Adam, przodek Adam, pirwższy przodek, [przodek pierwszy]« (2:1:1): *GliczKsiąż* C6; Bo fluchay iáko ten dobrotliwy Pan/ iefzcze onego pirwżego nędzniká przodká náfzego/ w onym Ráiu roľkolży iego/ był oświećić raczył *RejPos* 337v, 138; Teźbyfmy y o ftworzeniu ſwiátá nieobefzłego/ y człowieká pierwżego przodká náfzego Adamá/ á fnadz y o Bogu y iego Przykazaniu/ y náuce zbáwienney żadney wiádomości niemieli/ by nam był tego Moizeľz piľłaná z Duchá S. Hiľtoriá/ á potym Ezdras/ y Helchias ná potomne czáfy/ nie podáli *StryjKron* A; [SenekaGórn 150 (Linde)].

2. *Poprzednik* [w tym czyj (455): *pron poss* (358), *G sb i pron* (95), *ai (poss)* (2)] (467) :

a. *Poprzednik na urządzie świeckim lub kościelnym (w odniesieniu do władców świeckich często też antenat); maior Modrz, JanStat; antecessor JanStat, Cn; praedecessor JanStat; antecursor, anteambulo, decessor, praeclamitator, praecursor, praeminister, praeventor, prodromus Cn (329)* : Namyesczv tham robylem gdzie przothkovie kxiandza opathovy hy iego conventhv smemy przothky robyły *ZapWar* [1526] nr 2454; *MiechGlab* 49; A bandzieíf go [= *baszę*] szandal y profzil thak yego przothkovye natnem myesczv na kthorem on yesth theralf bandacz nam przyaczyelmy bily dobre my thak ze by on thesz nam byl. *LibLeg* 7/36v, 6/55, 78, 159, 7/36v, 40v (12); Grzegorz S. papyez nye tylko nychcyał fye piác ábo zwác powífecnym bífkupem/ Ale fwyádífy/ iż żaden zprzodkow yego/ tego tak fproftnego przezwífká vzywác nychcyał *KromRozm III* O6v, P4v [2 r.]; iż KIM nie raczy sobie ręki zawirać, aby on dobry krolewskiem i szafować jako przodkowie jego wedle wolej swej nie miał *Diar* 36, 62; *DiarDop* 113; *GroicPorz* f4v; *KrowObr* 17v; żeś Wáfzá Krolewfka Miłość po przodkoch fwych chwalebnych/ ná thych sławnych pańftwach od niego [*Boga*] ieft Krolem/ pomázańcem/ y wielkim możnym Pánem/ á wodzem ludu Bożego poftawion *BibRadz* *2; WEfpezyanus Fláwius pánował lat dzyewięć ná Cefárftwie z dobrą sławą á godnością/ [...] ktory iákmiarz wftytkę vpádłą Rzeczpóspolitą nápráwił/ co iego przodkowie pokázili. *BielKron* 146; TRáiánus Vlpus Cefarz od przodká fwego vftawiony ten napirwfzy był Cefarz cudzozyemiec *BielKron* 148v; á vczynił to Cefarz Máximilian nie nowym przykádem/ ále przodkow fwoich náfládował *BielKron* 231, 90v, 148v [2 r.], 180, 189v [2 r.], 199 (21); *OrzQuin* Lv; *WujJud* 17, 17v; Y záchowáfz W.Kr.M. tym powinność fwą poddánym fwoim/ [...] w miłóšierdżu/ tak iáko przodkowie Wáfzey Kr. M. háfkáwie á miłóšciwie nam pánowác á rofkázowác bédziefz raczył. *WujJudConf* 16v; *BiałKaz* K3, L; *PapPan* V4v; Acżkolwiek ieftem niegodnym potomkiem Piotrá S. y nie takim iáko byli przodkowie moi/ Agápetus/ y Silweryus/ ktorzy tego Heretyká wykłęli/ wáfzáke tego nie vczynię. *SkarJedn* 137; Ná koniec to czego iego [*Michála carogrockiego patriarchy*] przodkowie nigdy w odźczepieńftwie nie czynili/ począł Lácińfkie košcioły y kłaštory w Konftántynopolu y w Grecyey pówác *SkarJedn* 244, 33, 105, 139, 189, 397; Dobrá Bífkupie przez przodki iego [*tj. przez poprzednich biskupów*]/ tak były zgubione y znišczone/ ifz y pożywienia Bífkup niemiał: á częfto Hugo S. y głód z fwemi ćierpiał. *SkarŻyw* 291, 319 [2 r.], 463; [*Ringolt Algimuntowic*] począł fię piác Wielkim Xiędzem Litewfkim/ Zmodźkim/ y Ruŕkim w czym inŕze przodki fwoie wftytki przewyzłzył *StryjKron* 285, 285, 395; *CzechEp* 50, 333, 340, 370 [2 r.], 411, 419; Otoż co džišiefzy pochlebcy našwiętfzym/ to zacny przodek Papieźow [*tj. papieź św. Grzegorz*]/ złoŕliwym názywa. *NiemObr* 61, 178; áni tego (iáko o fwey náuce Luther piŕze) z podłáwia wyrwáli/ ále fię tego od Papieźow Rzymfkich vczyli/ [...] cí záf od przodkow/ przodkowie od dawniefzych *ReszPrz* 29; *ReszList* 144, 190; *KochProp* 14; Leŕko Xiáze Sierackie/ bel Pan rowni tztnota y meŕtwem przodkom fwoim. *PapUp* B3v, Fv; przodkowie wáfzýy Kró(lewskiej) M(iłóšci) nie pod ftrzechą leżác/ ále w polu fie potykáiąc budowálić tak wielkie pańftwo. *OrzJan* 86, 3, 61, 74, 85, 97, 100; Obiáfniáiąc tedy Státutá o tym przez przodki náŕzé pierwýy vczynioné/ vftawuie my: áby [...] *SarnStat* 72; á košcioły Króleŕtwá náŕzého przez przodki náŕzé fá hoynie nádáné *SarnStat* 192, *3v, 3, 12, 42, 54 (59); ANNA, czorká ZYGMuntá/ ifta IAGIELLowná/

S STEFANEM Małżonkiem fwym/ Przodkom będzie równa. *KlonKr* A4v, B4; [BAizet krol Turecki nad przodki fwe fortunniejszy/ tęń wiele kroleństw krześciánńkich pobrał *BielKron* 1551 118v, 49v].

W połączeniach współrzędnych z rzeczownikiem, zaimkiem dzierżawczym lub zaimkiem osobowym [typu: kto i przodkowie (43), czyj i przodków (12), kto i z przodkami (1)] [szyk 34:22] (56):LibLeg 9/51v, 11/171, 185v; Mowił to pan Rej w sobotę dosyć układnie, przypominając chuć i pozwolenstwo narodu polskiego ku KIM i przodkom jego. *Diar* 61, 88; *DiarDop* 110; Owa gdyby Krol Zygmunt wstał zmartwych/ prawie by thák rzekł/ Zem áni ia/ áni przodkowie moi w tey Polfcze nie krolowali *OrzList* hv; *BielKron* 370; *RejZwierc* 194; Moskiewfkiego też lekce w tym nie pokładamy/ Czulość y biegłość iego iedno rozładzamy. Ktora ieft dobrze znaczna s pobrania ziem wiele/ Gdyż ie on y s przodkami tak poliaał fmiele. *MycPrz* I [C]2v, II C2; *SkarJedn* 105, 106; Prawo kościelne każe/ áby wśprawach wielkich nic fię bez Biskupa Rzymfkiego nie stánowiło [...] Dla tego was y przodki wálże Apóstolńkie męże/ Pan Bog ná wyfokim zamku poštawił/ y wśzytki wam kościoły zlecił *SkarŻyw* 394; *ReszPrz* 31; *ActReg* 43; A ták wśzytkie po tym to státucie dániny/ dárowizny wieczné/ *feuda* álbo *lenna*, téż y przedania náłże y przodków náłzych: [...] máią bydz y fą tym Státutem kálowané *SarnStat* 84 [*idem* 92]; Iesliby téż przez nas/ álbo przez przodki náłże komu były dobrá confiscowáné/ á potym tákowe dobrá były przez nas álbo téż przodki náłże zásię wróconé/ [...] tákowe dániny máią zoftác cále *SarnStat* 94; Formá przyśięgi Podkomorzégo. [...] ktemu księgi fwe/ y przodkow fwych/ wiernie chowác/ y w nie wpiłowác będę. *SarnStat* 458; áby Iego Królewka M. [...] wśzelákim pímm nádáné Przywileie y Práwá od wśzech przodków Iego K. M. y od Iego K. M. lámégo/ z dawnych czáfów/ y od poczęcia Vniiéy/ [...] cále y nienaruřzone záchował *SarnStat* 1021 [*idem* 1023] 53, 61 [3 r.], 92, 94 [2 r.], 239 (40).

W połączeniu z tytułem lub imieniem przodka [w tym: przodek + tytuł (imię) (50), tytuł (imię) + przodek (41); z przydawką do imienia lub tytułu: świętej pamięci (16), sławnej pamięci (4), święty (2)] (91): ysz przodkowie naschi Czarzi ocziecz nasch Menlykherey Czarz brath nasch, Mahmetkyrey Czarz Dzyad nasch. Azgherey czarz. [...] do wyelkiego Cazymierza [...] wgołtzyne przyefdzaly. *LibLeg* 10/95, 6/78, 6/159, 10/95; *Diar* 74; *DiarDop* 112; *KrowObr* 233; Dárus Krol Perfki dekret Krolá Cyruflá przodká fwego/ o budowánium kościoła Bożego w cále záchowywa *Leop* 1.*Esdr* 6 arg; *BibRadz* *2; Then [Kazimierz] imo wśzytki Polńkie krole przodki fwe/ Polńkie kroleństwo gośpodárftwem/ czuynoścíá/ thákież práwy/ wśtáwy/ budowánim/ y innymi rzeczami dobrze opátrzył *BielKron* 376, 100, 185; Tám wyczytałz iákies byłą záwždy powagi ftolicá Piotrá S. á iákies v Cefarzow przodkow tego Michála mieysce miála. *SkarJedn* 215, 106, 246; *SkarŻyw* 394; *CzechEp* 418; *NiemObr* 158; *ReszPrz* 31; [papież Grzegorz XIII] wśzytkich tą práwie pilnoścíá y czuynoścíá/ ktorá w przodkách iego/ tegoż imienia Grzegorzách Papieżách byłą/ chce Pánu Bogu pożyczák [!] *ReszHoz* 135; Wśpomni iáko Krol łáńkawy/ Ná fwe przodki Bolesławy. *KmitaPsal* A3v; *ActReg* 30, 32, 97; Wśtáwiamy/ áby żadna praefcriptia [...] poczawśzy od śmierci przodká náłżégo fławnéy pámięci Zygmuntá Auguřtá/ áż do Roku od dnia koronáciéy náłżéy/ w práwie káždym nikomu nie łzy. *SarnStat* 6; przychyláiąc fię do decláráciéy S. pámięci Króla Stephaná przodká náłżégo/ ná Séymie Wálnym Wárszawfkim w roku 1585. zá pozwoleniem wśzech stánów Koronnych wczynionéy/ onę *authoritate praefentis Conuentus* ápprobuiemy *SarnStat* 105; ACz przez święté

niegdy Króle Polkie przodki nález z ftarádawná byío vftáwiono/ [...] áby [...]. *SarnStat* 177; Též ftoiąc przy Conftituciiéy Wielkiego Kázimiérzá Króla Przodka nálezgo vftáwiamy: iż [...] *SarnStat* 927, 11, 12, 13, 53, 59 (60); [Amurat fin Orcanow/ Helefpontu y Caliopolá dobył/ á gdy do Adrinopolá [!] ciągnął/ Lafarz przodek Despotow Serbkie y Bulgarokie Kxiążę/ záiechał mu z fwym ludem *BielKron* 1551 118v, 262v]. Cf »za przodka«.

W przeciwstawieniu: »successor ... przodek« (1): Záden successor/ więtżzey władzey/ y zwierzchności/ w vrzędzie swoim przywłafzczyc łobie nie może/ nád tę/ ktorey przodek iego/ ná onym mieyfcu będąc vżywał *NiemObr* 48.

W charakterystycznych połączeniach: przodek cesarski (waszej cesarskiej miłości) (2), despotow, hospodara (2), jęgo (waszej) krolewskiej miłości (17), krola (2), zwierzchniego pana; przodek chwalebny, namilższy (2), pobożny, zacny (2); przodka(-ow) dekret, drogi, konstytucyja (6), krolowanie, księgi (2), listy (2), łaska, miłosierdzie, nadanie(-a) (3), panowanie, postanowienie, postępek (2), prawa (2), przedanie (2), przysięga, przywileje (12), spisy, statut(y) (9), uczynki, uprzywilejowanie, ustaw(y) (5), zapisy, życzliwość; od przodka(-ow) darowany, kreowany, odsądzon, opatrzon, (po)dany (wydan(y), nadany) (22), podniesiony, pozwolony, rozdany, uczyniony, ustanowiony, ustawiony; za czasu przodkow (6); przodkom rowny; fortunniejszy nad przodki; prze przodki nadany (5), odjęty, przyzwolony (przyzwalany) (2), publikowany, uchwalony, uczyniony (3), umocniony, uprzywilejowany, utwierdzony, (wy)da(wa)ny (4), zapisany; być więtższym niż przodkowie; naśladować przodkow; przeciw przodkowi zachować się; przodkom kłaniać się, porównać (być rownym) (3), przodki przewyżżyć; wspomnieć na przodki; nad przodki słynąć; za przodka mieć; z przodki zrownąć (się) (2).

Zwroty: »nie chcieć wydać przodkow« = nie chcieć być gorszym od poprzedników (1): áżaz y terážnieyży Papież/ (niechcąc ni wczym wydać przodkow fwych) nie wypráwił tákże tey łztuki/ [...] dni dżięięć vciáwłży [tj. skróciwszy okres świąteczny o dżięięć dni]: dla ktorych též świąt fwych pomknął *CzechEp* 381.

»od przodkow, z przodkow mieć« [szyk zmienny] (3:1): *LibLeg* 10/71, 11/28; Awłfakoz iz miafta ktore sklady mayá od przodkow nálfych łá vprzivilieiovane, [...] thęfmy odpoviedz dali radám nálfem y posłom Zięmfkim *ComCrac* 12; A to [chęć męczenia chrześcijan] miał [Julian Apostata] y z przodkow fwoich tyrránow *SkarŻyw* 130.

»od przodkow nie wyradzać się« [szyk zmienny] (2): Tęgoż též dnia pífał Frydrychowi Sáłkiemv kfiążęci [cesarz Maksymilian]/ [...] áby fie nie wyradzał od przodkow fwych/ ktoryzy byli zdawná łławni y Krześciánie dobrzy *BielKron* 193v, 194v.

»od przodkow wziąć« [szyk zmienny] (3): á Rzeczpołpolitá wtákiem poftánowieniu/ w iákim iá był od przodkow fwoich wziął [quo a maioribus acceperat] [król Jan Olbracht] y on łam záchował/ y fwemu potomłtwu podał. *ModrzBaz* 21v; *NiemObr* 74; *Phil Q*.

Wyrażenia: »przodek najbliższy« (1): Iż z ftromy łławetnych Wóytá y Przyięgłych [...] próśba byłá vczynioná/ ábyfmy z wrodzonéy łczodroblivosti y łálki świętéy pámięci Naiálfnieyżęgo Ksiáżęciá Páná Włádyłáwá [Jagięłly] Króla Polkieęgo przodka nálezgo naibliżęgo y Oycá namilżęgo [nostri immediati praedecessoris et genitoris charissimi *JanStat* 1016]/ líft Párgáminowy potwięrdzenia

Przywileiu Iáfného Książęćia y páná Kázimiérzá Króla Polłkiého/ [...] [*raczyli potwierdzić*] *SarnStat* 951.

»obyczaj (a. zwyczaj) przodkow« [szyk 3:1] (4): *MetrKor* 31/621; *BielKron* 102; *CzechRozm* 81; ia zláłki Bożey Cefarz/ [...] to ná czym wietłza część oycow [synodowych] przełtanie/ wedle zwyczáiu moich przodkow/ y wedle możności świętego Cefarłtwá/ bez żadney wymowki/ bronić tego obiecuię. *SkarJedn* 289.

»pirwszy przodkowie« (1): W ten czás nád Izráelem/ Achab lyn Amrego/ Krolował człek niezbożny/ ktory wieku łwego/ Tym nawięcey nád łwoie/ pirwłze przodki łłyná/ Ze ie złóćia przechodził *HistHel* B.

»przykład przodkow (przodka)« [szyk 7:2] (9): *Diar* 114; A thu łie vcźcie á vpominaycie nędzne kfiążetá kápłáńkie/ s przykłádu tego przodka łwego [tj. *Jaira*]/ o ktorym tu Ewányeliłtá s. piłze *RejPos* 255v; *ActReg* 17, 122; MY tedy Włádyłław/ wielkim požádaniem/ y przodków náłzych przykłádem [*praedecessorum nostrorum exemplo JanStat* 244]/ iáko obrońce y záchowywáćiele Praw/ Wolności/ y Przywileiów kościelnych/ y ołób iemu poddánych/ [*skazujemy*] *SarnStat* 189, 14, 48, 898, 943.

»przodkowie sławnej pamięci« [szyk 2:1] (3): obowięzuiemy łie/ iż té włzytki [...] Przywileie y Liłty przez Przodki náłze łławnéy pámięći [*per antecessores nostros piae memoriae JanStat* 18]/ á miánowicie przez Króla Iego M. Oycá náłzego łłufznie y łprawiedliwie dáné y wydáné/ mocnie á nieporułzenie dźierzęc/ [...] bęđziemy *SarnStat* 13 [*idem*] 164. Cf »za sławnej pamięci przodka«; cf też *W połączeniu z tytułem lub imieniem*.

»starsi przodkowie« (1): Trzeciiego dniá Cefarz połłáł liłt Senatowi łiedzácemu/ wyznawáiąc łtárłze łwoie przotki záwždy w krześciáńkiey wyerze być *BielKron* 197.

»stolec przodkow« (1): goły ktory w ręku trzymał podał mu miecz [*Marszałek Wielki Litewski królowi Aleksandrowi*]/ ktory on wziáwłzy zá dobrowolne ná Wielkie Xięłtwo y Stolec przodkow łwoich podniełenie/ Xiążetom y Pánom Litewłkim podziękował *StryjKron* 667.

»święty, świętej pamięci przodek« [szyk 4:1] (4:1): *CzechRozm* 81; WSzyłtki domy Bożé álbo Kościóły/ we włzytkich ich práwięch/ [...] ktorych zá czálów świętych Przodków náłzych Krółów Polłkich [*quibus temporibus dominorum praedecessorum nostrorum Poloniae regum JanStat* 190] y Książát vżywáli/ chcemy wcále záchowáć. *SarnStat* 181 [*idem* 628, 890]; przeto ták ninieyłze vłtawy náłze (które máią w łobie potwiérdzenie łtarych) iáko dawnieyłze włzytkie (które przez świętey pámięći Przodki náłze Króle Polłkie iedné zá drugiemi łá dáné) [...] pozwalamy náłzą bytnościá łkázuiąc/ áby ná wieki były waźné. *SarnStat* 938, 628, 890. Cf też *W połączeniu z tytułem lub imieniem*.

Szeregi: »przodek i ociec« [szyk 2:2] (4): Abi pan Voyewoda przimyerze tho. thak yako przodkowye yego y oczyecz czynyły. przilzyegam łłwam vczwyerdzyl. *LibLeg* 11/171; *OrzJan* 90; My tedy Oycá y Przodka náłzego [*progenitoris, et praedecessoris nostri JanStat* 246] namilłzego włzyłtká vmyłłu náłzego vłilnościá chcąc pilnie náłzładowáć/ tákowy liłt [...] pochwalamy *SarnStat* 899, 951.

»przodek albo ordynator« (1): Tertulian do Heretykow ták mowi: [...] niech okażá porzádek Biłkupow łwoich/ ták iednego zá drugim od pocźátku połłępuiácych/ żeby pierwłzy on Biłkup/

ktorego z Apostołów albo z Apostołkich mężów (ktoryby iednák z Apostoły trzymał) miał przodka albo ordynatorá fwego. *WujJud* 135v.

Jako ostatni człón we współrzędnym połączeniu dwuczłonowym: »... i in(n)i przodkowie« (4): A nád to/ ácz łam Oyciec nász/ y ini Przodkowie nászy/ [...] ták té conftitucie/ pomienioné [...] wydáli: wżákże [...] *SarnStat* 915, 541. Cf »za przodka«.

Wyrażenia przyimkowe: »od przodkow« (1): ZAmiány y frymárki/ ktoréby od przodków nászych wełzy w domy fzlacheckie wiecznością/ iefliby o té dobrá kto pozywał/ [...] tedy fpráwy tákíe łami fądzić mamy w Litwie. *SarnStat* 91.

»wedle (a. według, a. podług) przodkow« = *tak jak przodkowie* (4): takze yego Czes. M. raczil mv [województwie wałaskiemu Piotrowi] rofkazacz abi takiesz wedlie przodkow swich to woyewodztwo trzymał wgranyczach tich *LibLeg* 10/65v, 10/65; *BielKron* 198; *ActReg* 31.

»z przodkow« (1): TÁkże obiecuiemy/ iż [...] dániny z Przodków nászych dóbr právem dziedzicznym nádanych/ miály bydz zá Lenná poczytáné *SarnStat* 87.

»za przodka (przodkow)« (14): *GliczKsiqz* Lv; Zá przodkow Krolá Iego Miłości tákíego odłzczepieńftwá niebywáło. *WujJud* 17; Zafz nowiná byłá/ zá przodkow Krolá Páná nášzego zmárłego zá onych potomkow Piałtowych. Tátárom okrutnym y drapieżnym nieprzyiaćielom/ po wżyftkíey polfzcze woiovác y fzkodzić? *BiałKaz* H3v, H4; *SarnStat* 74.

~ *W połączeniu z tytułem lub imieniem przodka* (7): IZ między narodámi Polfkim i Wielkiégo Kśięftwá Litewkiégo/ około fpółeczności ziemie Inflantckiéy [...] ták zá Królá Stephaná przodká nášzego/ iáko téz ná Elektciéy y Koronáciiey nášzey różnice były *SarnStat* 1200, 450, 1051, 1146, 1208, 1209 [2 r.].

Wyrażenie: »za sławnej pamięci przodka« (1): o czym po kilká Séymów przełzłych Wálnych/ zá fławnéy pámiéci przodká nášzego Zygmuntá Auguftá Królá Polfkiégo/ namowy czynili. *SarnStat* 1146.

Jako ostatni człón we współrzędnym połączeniu dwuczłonowym: »za ... i innych przodkow« (2): y pámiéć iefł/ że y zá niebofczyká Królá Zygmuntá Oycá y innych przodków nászych/ tákże téz wefpółek té wrzędy z Dignitárftwámi bywály *SarnStat* 78 [*idem*] 335. ~

b. *Ten, od kogo ktoś przejął naukę, poglądy; mistrz, nauczyciel* [*w tym: w polemikach religijnych* (38)] (44) : Chcemyli wyłfzey rozumu podnieść naydziem inłze przodki násze, á zwłáfzcza czo fie tycze kazni krześcianłkiey. *BielŻywGlab nlb* 8, nlb 9; *KromRozm II* v4v; wżyfcy przeciwnicy ławice tey Rzymłkiey/ o tę fłakę łby fobie potłuka/ ták iák ich przodkowie Arryufzowie/ Mácedoniufzowie/ Nełtoryanowie/ y Ewthychowie/ o tę fłakę fye potłukli. *OrzList* h2v; A iefli [*niedowiarkowie*] nie fą z Bogá/ á nie fą fynowie Boży/ thu fie niechay domyfláią fłąd fą/ á ktorzy fą przodkowie ich *RejPos* 84; *CzechRozm* 69; iłz ták wprzáfnym iáko w kwásnym chlebie/ poświęcony Sákráment przenaświęftzy być może: wedle zwyczáiu/ iáko ktorey ftronie od przodkow podano iefł. *SkarJedn* 274, 355 [2 r.]; Tym heretictwo y nowe fekty potępiłz/ iż przodkow fwych wkażác niemogá/ iż fuccefsyey od Apostołów niemaią *SkarŻyw* A4, 394; *CzechEp* 94 [2 r.], 172, 350; [*Donatyści*] tym fię zákłádáli/ iz ich przodkowie niefpráwiedliwie od Biłkupow Rzymłkich fądzeni byli *NiemObr* 63; *ReszPrz* 101;

ReszList 188; Tychże przodków swoich [tj. *arian*] naśladować Czechowic w swoim nowym teściemieniu toż między tak płaie y nicie mówiąc: [...] *WujNT* 305, *przedm* 8; *SkarKazSej* 699b.

W połączeniach współrzędnych z rzeczownikiem lub zaimkiem osobowym [typu: *kto i przodek (przodkowie)*] (2): *CzechEp* 252; Y dla tego ci Sakramentarze y przodek ich Berengarius/ tak te łowa ś. Ewangeliey płowac chcieli/ abyśmy z tego między wtwierdzenia o prawdziwym cieie w Sakramencie nie mieli. *SkarKaz* 204b.

W połączeniu z imieniem, nazwiskiem lub nazwą urzędu [w tym: *przodek + imię (nazwa) (5), imię + przodek (3)*] (8): *GliczKsiąż* E2v; Drudzy byli Mędrzy Włocy/ ktorzy przodek Pitagoras/ ten sie nie obierał iedno w liczbie a rozmiarowaniu swiatá y w śpiewaniu. *BielKron* 121v; Bo on [Kalwin] nie inaczej o tym Sakramencie rozumie iedno iako y Zwinglius przodek iego/ że iest tylko znakiem albo figurą Ciála y Krwie Pánkiey. *WujJud* 172v, 170v; Ieśli v nich [heretyków] wiara Kátolicka/ czemu dopiero powstala? czemu nie Apóstola ktorego ale Lutra ma przodka? *SkarJedn* 28; Opuścizam przez lidzby świadectwa świętych męczenników/ Biskupow Rzymkich/ [...] ktorzy na tej stolicy siedząc tego wczyli/ y tę naukę y podanie od przodków swoich Apóstolow mieli: iż Rzymki kościół od Chrystusa za przedni y głowę wzytkim postawiony iest. *SkarJedn* 112; *SkarKaz* 43a, 204b.

W połączeniach szeregowych (2): yżelzmy tego doczekaly obyauyenia czego śtrudnolczyą przez ducha śwątęgo nasz przodkouye mistrzouye y doctorouye syą douyadoualy *PatKaz I* 15v; Ponieważ są owi [luterani, zwingliani, nowokrzęćcy] bez oycow/ bez przodkow/ bez tradycyi/ y podania dziedzictwa y mocy raz od Chrystusa wzięty. *SkarJedn* 34.

W charakterystycznych połączeniach: błędy przodków, heretyctwo, nauka, pisma, podanie, wykład; przodków naśladować (3), imię nosić, nie moc okazać; od przodków podano; z przodków [co] zebrać; przodki(a) mieć, tłumić, zwyciężyć naukami.

Zwroty: »od przodków mieć« (2): My żadnych Ceremonij Greckich nie ganim/ ktore od śtarych S. przodków miała/ byle się prawdzie Bożey y piśmu S. nieprzeciwiły. *SkarJedn* 239, 112.

»od przodków wziąć« [szyk zmienny] (3): *WujJud* 169v; *CzechEp* 45; A iż drudzy piśmá swoiey nauki zostawili/ bárzo nas vmocniła w prawdzie Kátolickiey/ ktorą od przodków swoich Apóstolow wzięli. *SkarKaz* 43a.

Wyrażenia: »przodkowie dawni (a. dawniejszy)« (2): *CzechEp* 418; iako y dziś mniemam/ wiele się takich ferc dobrych náduie/ ktorzy/ w tymże błędzie [tj. *falszywej interpretacji Pisma św.*] onych przodków dawnych naśladowia/ mniemaiąc by to dobrze y przyśtoynie czynili z ktorzych liczby boday był y X(iądz) K(anonik). *NiemObr* 99.

»prawy przodek« (1): Mufiem to wyznać iż nasz prawy przodek j śtarzi iest pan nasz Iesus Chrystus *BielŻywGlab nlb* 8.

»starzy (a. starszy) przodkowie« (2): *SkarJedn* 239; A wždy to mówić śmieią [papieźnicy]/ iż tę naukę/ y tę wiarę y to wyznanie y te podania od śtarzych przodków swych przez apostoły podane wzięli. *CzechEp* 45.

Szeregi: »ociec (ojcowie) i (a) przodek (przodkowie)« [szyk 4:1] (5): [Kain] zbudował wylkwe myśto Enos w ktorym sie zámnożyli obrzymowe [...] Ci [...] Obcowáli nye tylko z mátkami/ y s fiostrami/ ale y z żywerzety/ co wlythko z oycá a s przodka swęgo Kaimá wybyerali yako z yednego

wzoru. *GliczKsiąż* E2v; Ktore [*chrześcijan nie uznających zwierzchnictwa rzymskiego*] oto ten Kátholik zowie przed Wálzą K.M. Luteryany/ Kálwiniany/ Wáldenfes. (-) A wázák to wálzy przodkowie y Oycowie: czyli fie ich iuż wftydźicie. *WujJud* 12, 170v, 171; *ReszPrz* 109. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*]

»orynały i przodkowie« (1): Przeto gdyż oni [*luteryjanie*] Originalów/ y przodkow swoich po łobie porządnie od Apoštołow aż do nich poštěpuiących okázác [!] niemogą/ iáko my okazuiemy; znak pewny iest/ że ich kościoły Apoštołkie nie są. *WujJud* 136.

»przodek (przodkowie) i (abo) starszy« (3): Gdi ich [*filozofów*] piśma zwłázczá státecznego á ktore nieiést przeciw wierze naładowác będziem. możem rzecz iż oni też są przodkowie y stárszy náłzy *BielŻywGlab nlb* 9, *nlb* 8; Teraz oto dopiero/ niektórych przodkow ábo stárszych wiáry śwey/ náśláduiác *X(iqdz)K(anonik)* tę wolność nie tylko swym ále y opcym narodom społęczną/ cíáłu y krwi swoiey odiać/ á práwie gwałtem wydrzec všiłuie. *CzechEp* 14.

c. *O Żydach jako poprzednikach chrześcijan w wierze w jednego Boga* (92) : *RejPs* 156, 158v; Przipominánie piwżzego nyedowyársthwá przodkow náłzych [*tj. Żydów na pustyni*] s przeštrzeženim/ ábychmy fie go theż wiárowáli *LubPs* V4 *marg*; *RejWiz* 95; Gdy iuż byli przešzli przodkowie náłzy przez pułzczá z Egiptu/ á iż iuż przychodzili ná ony mieyfćá obiecáne od Páná [...] thedy fie był wielki štrách wšzczáł miedzy onemi krolmi y miedzy onymi narody/ ná ktorich grunty iuż byli wešzli przodkowie náłzy. *RejAp* 26v, 22v, 28, 55, 59v, 109; A toć bylá figurá onego báránká/ á toć było podobieńftwo onego wyšćia y onego błádenia po pułczy przodkow náłzych. *RejPos* 141v; Słyżelifcie iáko iest rzecžno przodkom wálzym/ Nie zábijay. *RejPos* 179; A nákoniec iáko Mánná z niebá ná Pułczy przodkom twoim/ ták wšzytko áni wzwiesz škad tobie płynąc á przypadác będzie. *RejPos* [219]; Gdyż oni przodkowie náłzy thylko słyháli s piśmá świętego/ iż ma przydź Mešyáłz/ iż ma Bog Ociec zešłác zbáwicielá *RejPos* [323]v, 2v [3 r.], 15, 22v [2 r.], 24, 29 (38); Czytayże o Saulu/ czytayże o onych przodkoch náłzych o co ie wężowie ogniłci káłáli *RejZwierc* 33, 9 [3 r.], 42v, 128, 128v, 260v; *WujJud* 194v; *WujJudConf* 9; [o *Piśmie Śwíety*m] Hiłtorya [...] ábo ono porządne opifánie rzeczy štworzonych/ á nád to człowieká y vpadku iego/ obietnic y poćiech Bożych ktorymi ćiefzył przodki náłze one wierne chwalce św/ á náłze wedle wiáry Oyce *CzechRozm* 96v; Rozny teraz špořob iest šprávowánia fie wiernych chwałcy [!] BOżych pod nowym Teštámentem/ od onego ktorým šprávowáni bywáli przodkowie náłzy pod stárym Teštámentem. *CzechRozm* 238v, 22v, 23v, 25, 25v, 27 (15); *WerKaz* 296; GDy šzli Przodkowie náłzy z Egiptu: Narod IÁkobow od ludu Pogáńškiego. Šstał šię Lud wierny pošwięconym Páná šwego *ArtKanc* G2v.

W połączeniach współrzędnych z rzeczownikiem lub zaimkiem osobowym [typu: kto i przodkowie] (7): A šnadź nie tylko z obietnic iego śwíetych/ ále z dáwná przez Proroki/ z iedynošći Boštówá/ to nam było iefczé obiecáno/ iż nam więcey miáło być obiáwiono/ niźli przodkom náłzym. *RejPos* 149; iż Moižefšz tobie y przodkom twom [!] tylko był ciełefny á práwie iákoby widomy zakon podał y vštáwił *RejPos* 179, 103v, [105]v, 149 *marg*, 159v; Ale iestli go [*Boga*] to nic nielży że teraz závždy mawia z námi przez šłowo św/ á z przodkami náłzymi miáł też y przez widzenie rozmowę: tedy [...] *CzechRozm* 17v.

W połączeniu z imieniem, nazwą etniczną lub tytułem przodka [w tym: przodek + imię (nazwa) (3), tytuł + przodek (1)] (4): *RejPos* 304; Przyjął Izraélá ługę łwego/ wípomniawłzy ná miłóśierdzie łwoie. Ták iáko mówił do przodkow náłzych do Abráámá/ y náśienia iego (trwáiącego) ná wieki. *LatHar* 66; *WujNT* 44; prożno kápłani wzywáć będą Pátryárchow [...] przodkow náłzych/ ktorzy odpoczywáią w Hebronie/ áby nam do ogrodá Eden otworzyli *SkarKaz* 382b.

W charakterystycznych połączeniach: przodkowie nędzni (2), przebrani, przestępní; przodkowie Starego Testamentu; przodkow błędzenie po puszczy, cyrograf (2), dziedzictwo, niedowiarstwo, obliczność, obowiązki(-ki) (2), przechodzenie do Boga, rozkosz, sprawa, wyście [z Egiptu], zapis.

Wyrażenia: »napierwszy przodkowie« (1): Gdyż vrzędu iego [Chrystusa] łkutek nieiáki/ pokázował łie w ofiárách onych ktore łpráwowáli oni náłzy napierwłzy przodkowie. *CzechRozm* 35v.

»przodkowie święci« (1): Abowiem wípomni łobie co ty trzy pániénki [*Wiara, Nadzieja i Łaska*]/ o ktorých tu łłyzłyz/ onym przodkom łwíęty m náłzym dziwnie łpráwowály tu zá żywotow ich/ [...] iáko wiárą on łzedziwy mąż Abráám włpráwiedliwion iest w łtárości łwoiej. *RejZwierc* 128v.

»wierni przodkowie« (1): Bo inłzy iest Bog: inłzy Anioł od Bogá pofelłtwo łpráwuiący: á inłzá też obietnicá od Bogá o tym náłieniu vczynioná: ná ktorą łie wierni przodkowie náłzy ogláđáli/ y ktorey wpełnienia oczekawáli. *CzechRozm* 47v.

Szereg: »ojcowie a przodkowie« (1): Bo łłyzłyz iż oni oycowie łwíęci á oni przodkowie twoi máło mówili/ á vpráđáli wiele: á przedłię Dawid powieda: iż záwždy chwálá twoiá Pánie w vłciech moich. *RejPos* 202v.

Wyrażenie przyimkowe: »za przodkow« (1): Płal. 105. [...] Tu prorok wyłlawia rozliczne dobrodziestwá páná náłłego/ á vpominá národ człówieczy ku chwale iego wípomina też/ co łie dziáło zá przodkow náłłych złáłki y rozgniewánia iego *RejPs* 153v.

d. *Ktoś wcześniej się czymś zajmujący* (2) : posłuchay co mówi tenże Doktor [*św. Augustyn*]. Przec tego niemogę/ iáko y w przodkach náłzych/ ták też iest wiele w księgách moich/ ktore łpráwiedliwym łdem/ mogá być zgánione. *KrowObr* 14.

W połączeniu współrzędnym z zaimkiem osobowym (1): Niektorzy ty kłięgi názwáli kłięgámi łpráwiedliwych. A włzákoż to dżiś máią od nas/ y od przodkow náłłych [*tj. wcześniejszych biblistów*]/ iż ie názywamy *Genesim BibRadz* I 1.

3. *Twórca, sprawca; auctor Vulg* [w tym: czego (3)] (5) : kto nád Cápíłtraná z fámiliiey [*tj. zakonu*] Fráncíłzká S. leplzy? kto pilniey chował práwa? [...] ták iż też y łam S. Fráncíłzek przodek téy fámiliiey nie był powážnieyłzy *OrzJan* 120; [Wszakem to pierwej powiadał, O Chrystusie gdyś mnie pytał, Iż On przodek z martwych wstania I wiecznego nam zbawienia. *WierzNauka* 229].

[W połączeniu z imieniem [imię + przodek, przodek + imię]: Tegóz czáfu też národził łye Máchomet przodek wiáry Tureckiey *JanWróz* 22; *GrzegŻarnPos* 1597 599v (*Linde*)].

Szereg: »przodek i ociec« (1): iż to był włafny przywilej iego [*Abrahama*]/ że on był oycem włzytkich wiernych/ ták Zydow iáko y Pogánow: y iákoby przodkiem y oycem obrzezánia *WujNT* 537.

»przodek i kończyciel ([skończyciel])« (1): w ćirpliwości bieźmy w zawodźie ktory nam iest záłożony/ pátrząc ná Iesulá przodká (*marg*) przednieyłzego wodzá. (–) y kończyciela wiáry [*in*

Auctorem fidei et consummatorem Iesum]/ który máiąc przed łobą wefele podiał krzyż *WujNT Hebr 12/2* [przekład tego samego tekstu] [*GrzegŻarnPos 599v (Linde)*].

a. Bóg jako stwórca, praprzyczyna (2) : [Iż tedi rzekł pirwei Bog/ vcziñmi człowieka ná podobieñstwo náłfe/ á potim łtói/ że Bog łtworzył człowieká ná łwoi kłłtałt/ nic to niepfuie prawdi/ którą wiznáwami ábowiem iż bił tám łam Bog przodkiem rzeczy/ przeto też bił powodem i wikęnáczem łpráwi *FarnZnaj 145v (Linde)*.]

Wyrażenie: »przodek dawny« (2): [*w formule początkowej sułtańskich listów dyplomatycznych*] Chwalem tego wiłsokiego Boga, który iełth nad naywiłfemy wiłchi. przotkiem dawnim. ktoremv koncza nyemáłłch. *MetrKor 46/46 [idem] 46/175*.

[**Szereg:** »przodek i koniec«: Pánie Boże włzechmogący/ któryś iełt przodek i koniec/ początek y dokończenie włzytkich rzeczy/ racz być z námi przy początku y dokonániu *WujPosŚw 1584 108 (Linde)*.]

4. Ten, kto pierwszy zaczął, inicjator, inspirator (5) :

przodek komu (1): SkarŻyw 50 cf Szereg.

przodek czyj (3): Ian Krzćiciel był przodkiem Mnichow y pułtelnikow. WujNT Aaaaaav, 11 marg, Zzzzz.

Wyrażenie: »najostatniejszy przodek« (1): *Ultimum principium, Nayołtátecznieyłzy przodek/ álbo naypierwłzy od początku. Mącz 501c.*

Szereg: »przodek i powód« (1): *WSztykim pułtelnikom przodek y powód był/ Páweł z Thebáidu pierwłzy pułtelnik. SkarŻyw 50.*

5. Najważniejszy wśród innych (5) :

W formule początkowej sułtańskich listów dyplomatycznych [czego] (3): Vyelky. wiłchi. wiłchi flowem nad łłowi pomaganim. yełcze pieczieczyá od Boga. na proroczthwe zamek a wyeza, dobiczia tey wyari, y przodek yey. MetrKor 46/46 [idem (2)] 46/117, 175.

a. Wódz (2) :

przodek do czego (1): SkarJedn 123 cf Szereg.

Szereg: »przodek i wodz« (1): *y do wyznánia wiáry ś. on [biskup rzymski] przodkiem y wodzem był/ [...] y bez niego nic fię nigdy okołó wiáry po włzytkim łwiecie łtánowić nie mogłó. SkarJedn 123.*

Przen: *O Bogu (1) : Ale ktoż mnye przeprowádzi do myáłtá mocnego/ [...] Zaż nie ty Boże ktoríś nas był rołpędzić raczył/ Gdyż tu we włfech mocách náłłych ciebiem przodkiem bacził *LubPs Y6v.**

B. Rzeczownik nieosobowy (357) :

1. Przednia część lub strona kogoś lub czegoś, przód; priora Vulg, Cn; frons Mącz, Cn; primum Cn (130) :

Zwrot: »przodkiem stać od północy« = *być skierowanym na północ (1): Rzekłem [mówi Jeremiasz]/ widzę gárniec gorący/ który przodkiem łtoi od północy [et faciem eius a facie aquilonis Vulg Ier 1/13]. BielKron 94v.*

Wyrażenia przyimkowe: »z przodku« = *a fronte Mącz (6): Ogień łrogi s przodku pała/ od iego [Pana] obliczności [Ignis ante ipsum praecedet Vulg Ps 96/3] LubPs V6; Mącz 1a.*

~ *Połączenie*: »z boku, (z tyłu), (albo) z przodku« [szyk zmienny] (4): W nocy potym kiedy sie nalepiey vprzełpieczyli/ vderzył ná nie Przemyśław z boku z przodku/ y z tyłu/ porażił ie w obozie ich *BielKron* 341; A co ielzczę gorzzego/ iż liedźizf w poyśrzodku/ Swoich nieprzyiaćielow z bokow/ s tyłu/ s przodku Siedziwá wżem ná celu *BielSat* G4 [*idem BielSen*]; *BielSpr* 4; *BielSen* 17. ~

»na przodku« (3): ZAwiefzenie triangulare, Na wierfchu tablicza Diamentowa, A na przodku tablicza Rubynowa. *WyprKr* 12; Praerado, Ná przodku przegalam/ przeszkrobuyę/ przecieram. *Mącz* 345c; *Calep* 834b. ~

Przen (1) :

Zwrot: »przodek w zad obrocić« (1): Ordinem invertere, Przodek w zad obrócić/ opák vczyniść. *Mącz* 488a.

a. *O szyku wojskowym: czoło wojska; principia Cn* (45) : A wziawłsyfie [!] Angioł Páńfki ktory fzedł przed obozem Ifráelkim/ zálfedł zá nie/ á połpołu fnim flup obłokowy/ opuściwłfy przodek [*priora dimittens*] fthánął zá nimi *Leop Ex* 14/19; *BielSpr* 59.

W połączeniach szeregowych (2): káždy záfie z tych Beglerbekow [...] máią fwoie ktorym też rofkázuią y rozrzádują ie/ gdzie ktory ma ftać/ niektorzy ná Czole/ drudzy ná rogách/ drudzy po ftronách/ á drudzy w poyśrodku ftoiąc ieden zá drugim/ drugie ná zad/ drugie ná przodek dla hárcowánia *BielSpr* 54v, 17v.

Połączenie: »szrodek ... przodek« (1): Scipio gdy walczył przeciw Háfdrubálowi Kárhágińkiemu Krolowi w Hifzpániey/ ordynował lud fwoy we szrodek co godnieyfzy/ á co podlefyzy ná przodek *BielSpr* 40.

Wyrażenia przyimkowe: »z przodku« = *ex adverso Vulg*; *ante PolAnt* (19): *BielKron* 352v, 372v; Ieřliby też sprzodku rząd álbo dwa ruřzył/ odkryiefz woýfko ku řzkodzie fwoiey/ á thák ná ftronách w polu lepiej mieć dořtátek luddzi [!] zbroynych/ ktore możeřz řzykować ná rozmáite vřfće *BielSpr* 18.

~ *W połączeniach szeregowych* (3): Nářzy řtali w dobrej řpráwie tak s przodku/ s tyłu/ iáko z bokow/ dawřzy řobie znáki z Mořkwą řie chcą potkáć. *BielKron* 411v, 249; ři řie s nim [*nieprzyjacielem*] napierwey potykáć będą ná kthore przyidzie/ ták s przodku iáko s tyłu/ tákże też y ná wřzyřtki řtrony máią być gotowi ku obráćaniu/ iáko potrzebá vkaże. *BielSpr* 70v.

Szeregi: »z przodku i z inych stron (a. po stronach)« [szyk 1:1] (2): á pořileczne vřfy niechay trapią nieprzyiaćielá po ftronách álbo s przodku s řtrzelbą/ s poćifki/ drzewcy/ iáko nalepiey mogą *BielSpr* 15v, 22. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.: na wszystkie strony*].

»(i) z przodku, (i, albo) z tyłu (a. w tył)« = *ex adverso et post tergum Vulg* [szyk 6:5] (11): *Leop* 2.*Par* 13/14; A vyzrawřzy řynowie Iudřcy że byřá walká nánie z przodku y z tyłu [*ante et retro*]/ do Páná wořáli/ á Káplani trábili w tráby. *BibRadz* 2.*Par* 13/14; Nářzyř kilka vřřow zářřło im w tył około gor řicho/ drudzy s przodku/ vderzyli *BielKron* 407, 248 [2 r.], 252, 352v, 372; Bes přeřřánku ze wřzyřtkich dźiáł řtrzeláć około/ S tyłu/ s przodku tám y lám/ podawáiąc czoło. *BielSat* Nv [*idem BielSjem*]; Aby theřz láćniey wywieřć vřř s przodku álbo s tyłu [*starzy walecznicy*] troché ná vkoř wyřřáwiáli řředy *BielSpr* 24v; *BielSjem* 36. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*] ~

»na przodku« (21): Pořtawćie Vryářřá ná przodku [*ex adverso belli*]/ tám gdzie namocniey řie řpieráią; odřřápćiefz go że ták będzie zábit. *Leop* 2.*Reg* 11/15; Ieřdni ktorzy ná przodku řtoią/ máią

łthać w gránowithey łpráwie/ pod miárą s piezými ná dłuż y ná łzyrz *BielSpr* 33; Cařtabolenfes ná przodku gdy łie potykáli/ łtáwiáli pfy wielkie we zbroi ktorzy łudzi káłali y konie *BielSpr* 45, 12, 14, 22v, 27, 33v (10).

~ *na przodku czego* (1): Szoftha Rotá ná przodku czołá łtawála po lewey łtronie/ tákież przed Orłem y znáki Cefarłkimi. *BielSpr* 12.

W połączeniach szeregowych (4): przemienił pędko łwoy Ordynek Scipio/ co łepłze męże ná przodku y s tyłu połtáwił/ á podłężyze we łrod *BielSpr* 40, 27v, 68; *BielSjem* 33.

W przeciwstawieniu: »na przodku ... na tyle« (1): Ten Ordynek woylká piezego zbroynego/ kthory Grekowie zwáli *Epicampius*, álbo *Opiłtia*, tym obyczáiem był łpráwowan. Vczyniç dwie czele máłe iáko dwa filary/ ktore máią zákryć łud wielki zá łobą ná tyle/ połtáwiłzy ná przodku co náłprawnieyze męże/ ktorzyby vmieli przywieść ná hak nieprzyaciela *BielSpr* 32.

Połączenie: »na przodku ... za [kim] ... (za [kim] a. potym)« (3): kiedy łie woylká łeřcze nie dobrze łpráwiá/ á nieprzyaciel bliłko nádieżdża/ thedy połtawili náprzodku łeden vř mocny dobrze łciřniony/ zá nimi drugi piezych s łtrzelbą/ łż byli iáko záłoná *BielKron* 19v; głowámi końłkimi do Wodzá przedniego máią łie obroćić/ nie w cetnie łtać/ ná przodku łeden/ zá nim trzy/ potym pięć/ tak iákoby dwiemá było wřędzie w rzędzie więcey. *BielSpr* 22v, 40v.

Szereg: »na przodku albo na calu« (1): łeřth tedy wielki pożytek wřzem łudziom Rycerłkim tak łeřdnym iáko piezým/ czeřto wyieżdżáiąc ná plác ku ćwiczeniu áby miał zwyczáy dobry á wiedział zá kim ma łtać/ [...] iáki łud ná przodku álbo ná calu/ wiele pořilecznych łudzi po obu łtron łtoi *BielSpr* 8v. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r.*] ~

b. O istotach żywych i częściach ich ciała (też o Bogu antropomorfizowanym) (31) : A gdy kęř w gębę włoczy [starzec]/ puł godziny źuie. Więć nákláda ná przodek [tj. *na przednie zęby*] iáko owcá zgonin/ Ano przedłię nieřporo nie dobrze łuż o nim. Bo w káciech dawno pułtki wypáđły łtronowe *RejWiz* 93.

przodek czego (6): *OpecŻyw* 157v; Iugulus. der vorder hals Przodek łfyye álbo podgárlye. *Murm* 54; *BartBydg* 77b; Ktoż otworzy przodek páłzczeki [portas faciei] łiego [wieloryba]/ y rządz łtrářliwych zebow [!] łiego *BibRadz Iob* 41/5; Sinciput, Przodek głowy/ Łyřiná. *Mqcz* 395a; á pořpolicie ná ćiemię táką wodę [ciepliczną] puřzczámy gdy przódek głowy boleie/ á kářłóm przyczyną bywa *Oczko* 16.

W połączeniach szeregowych (2): Tedy łama matuchna mdlá iáko mogła głowkę nořila/ Magdalena nogi/ łán/ łozeff/ łj Nikodem przodek ciała wzięli/ iáko motznieyłly/ a ku łrobu s pláczem [...] prowadzili łjżby go pogrzebli. *OpecŻyw* 157v; łeřth theż táł na tych wyłpach Káłia [rořłina] wyborna/ y źwierzętá łráfne á łtrářliwie/ v kthorego źwierzęćią przodek iáko v łiřłki/ połładek iáko v małpy/ nogi iáko v cźłowieká *BielKron* 444v.

W przeciwstawieniach: »przodek ... tył, ostatek, rzyć« (3): Połłom nigdziey łedno w plęř cáłowác [papieża] kazano. Słůżebnikom tym w nogę/ vřzędnikom w řřzodek/ Ten pytał: á gdzieżby to/ ten rzekł/ trudno w przodek/ Podobno w rzyć muřcie *RejFig* Aa2; Bog mówił Moizeřłowi/ ořtátki łoie bęđzięř widział ále przodku nie vyrzył [videbis posteriora mea; faciem autem meam videre non poteris *Vulg Ex* 33/23] *BielKron* 463; *KochFr* 35.

Wyrażenia przyimkowe: »od przodku« (1):

~ *Połączenie*: »od przodku aż do tyłu« (1): Głowę pierwey po lekku wzdrápay/ á potym grzebieniem Słoniowym łzczelzy/ od przodku zówodząc aż do tyłu ná kielodziesiąt rázow. *SienLek* 12. ~

»z przodku« (7): Idź chyłkiem położywłzy páwezy po łobie/ Zákrywłzy głowę/ pierśi/ s przodku ręce obie. *BielSat* Nv [*idem*] *BielSjem* 37.

~ *Szeregi*: »(i) z przodku, (i) z tyłu (a. z zadku)« = *ante et retro Vulg* (4):[*rycerz Akwilijus*] vkazał ciało gołe pełne ran śinych y krwáwych/ s przodku y s tyłu *BielKron* 107; y ná lędźwie ielliby było zápalenie á ciężka bolesć/ thym lekárstwem y s przodku y z zádku obłóżyć *SienLek* 117; A kiedy bédziefz miał pogodę ná co/ Lápay iéy [*fortuny*] z przodku/ z tyłu niémáłz zá co [*bo jest łysa z tyłu*]. *KochFr* 35; *WujNT Apoc* 4/6.

»i z przodku i na zad« (1): á w półrodku máyéřtatu/ y około máyéřtatu czworo zwirzàth/ pełnych oczu y s przodku y náząd [*ante et retro Vulg Apoc* 4/6]. *RejAp* 48v. ~

»na przodku« (8): Czemu łzyia ma w łobie pułtołć, iaka iefth w gardle na przodku od iźzika [!] poczàwłzy. *GlabGad* Dv; (*nagł*) Czás thák máłuią. (-) A iż mu obłyfiáło/ iuż ná przodku czołó/ Znáczy włzytko co minie/ iż iuż zàwždy gołó. *RejZwierz* 114v; [*Żydzi*] Ryby żadney nie iedzą ktora łufki niema/ iáko Węgorz/ Szłifz/ Ninog/ Piłkorz/ tákież Ptaká ktory ná zad ták długi páznogiec ma v nogi iáko ná przodku *BielKron* 465; *SienLek* 27v; *RejZwierz* 113; A iam zębów náliczył [*u konia*] ná przodku czternaście. *WyprPl* B4v.

~ *W przeciwstawieniach*: »na przodku ... w tyle, na ogonie, na zad« (3): Miedzy ptaki ktore mają páznogiec dłuźszy w tyle niż ná przodku nie iedzie/ iáko Orzeł/ Gryff/ Sęp/ Kániá *BielKron* 36v; Tegoż roku vrodził łie w Kázimierzu w Krákwie miedzy żydy cíelec ze dwiemá głowám/ iedná byłá ná ogonie á druga ná przodku *BielKron* 400, 465. ~

»w przodku [czego]« (2): Bowiem komorka mozgu wymyślaiąca iefth w przodku głowy *GlabGad* B3, L3v.

Przen (3) :

Wyrażenie przyimkowe: »z przodku« (2):

~ *Szereg*: »(tak) z przodku (jako) i z tyłu« [*szyk 1:1*] (2): Ták łprzodku iáko y łtyłu/ włfedy iefth około mnie formá ręki twoiey [*Vulg Ps* 138/5] *RejPs* 206 [*przekład tego samego tekstu*] *KochPs* 202. ~

a) *W opisie gwiazdozbioru* (1) : Tego Centaurá przodek ná łuk oczekawa: Z łukiem páłmo wężowé/ y ciało náłtawa Iálnégo Wężowniká. *KochPhaen* 23.

c. *O budowli*: *frontowa ściana, fasada; także architektoniczne ozdoby fasady, pilastry; facies Vulg, PolAnt; frons Vulg; postis PolAnt* (14) : A były też przyłionki iey [*bramy*] przeciw łieni z dworu/ máiąc ná przodkach páłmy *BibRadz Ez* 40/31, *Ez* 40/44, 49; [A wymierzył przodki ná łześćdziefiát łokci/ á przed przodkiem łień bronna ze włząd około. *Leop* 1575 *Ez* 40/14].

przodek czego (8): Celle iey [*bramy*]/ przodki iey łieni y okná iey/ były włfedy wkołó/ pięćdziefiát łokci ná dłuź *BibRadz Ez* 40/36; Thá komorá ktorey przodek iefth ku drodze południowey/ iefth kápłanow kthorzy łą łtroźmi tego domu. *BibRadz Ez* 40/45, *Ez* 40/37 [2 r.], 38, 44, 46, 48; [A przed przodkiem bronny ktora przybiegáła aż do przodku łieni bronney wnětržney pięćdziefiát łokci *Leop* 1575 *Ez* 40/15].

Wyrażenia przyimkowe: »z przodku« (1):

~ Szereg: »i z przodku i z tyłu« (1): Y wywiodł Symon nád grobem oycá śwego/ y bráćiey swoiey budowanie wyłokie/ z kámieniá polorowanego y z przodku y z tyłu [*retro et ante*] okazałe *Leop* 1.*Mach* 13/27. ~

»na przodek« = z przodu (1):

~ Szereg: »na przodek i na zadź« (1): gospodarze [*Żmudzini*] mieswają ieden dom iakoby śtayınią wpołprzodku, ku okrągłości śzyroki, na przodek y na zadź scitłzy [*tj. zwięzający się*] [*extrema ... coartata*] z drzewa zbudowany *MiechGlab* [89]. ~

»na przodku« (1):

~ *W przeciwstawieniu*: »na przodku ... na zadzie« (1): Aryel przekłáda śię Lew Boży/ Ták zwano kościół Ierufzálimłki iż był ná kłztalt lwá zbudowan/ bo ná przodku był śzeroki/ á ná zádzie wálki. *BudBib* I 356c marg. ~

d. O okręcie: *dziób; prora Mącz, Vulg, PolAnt* (12) :

przodek czego (3): *Leop Act* 27/41; A gdy nápadli ná mieyśce gdzie śię dwie morzá śchodzą/ otrącił śię okręt/ á przodek okrętu thák śtánął że śię áni ruszył/ ále zad łamał śię od náwałności wod. *BibRadz Act* 27/41. *Cf od przodku czego*.

W przeciwstawieniu: »przodek ... zad (2), (zadni a. drugi) koniec (2)« (4): *Leop Act* 27/41; *BibRadz Act* 27/41; Okręty pod mur przyśły/ Archimedes instrumentámi/ które do tego przed tym był nárządził/ iedny z muru cínąc ku dołu zátapiał/ drugie zá przodek podnosząc/ drugim kóncem w wodę zánurzał *GrzepGeom* B; *WujNT Act* 27/41.

Przysłowie: Prora. Przednia część łodzi. sic Puppis, Poślednia. Inde prora et puppis proverbium, Przodek/ Początek y koniec. *Mącz* 327a.

Wyrażenia przyimkowe: »od przodku« = *prora PolAnt; a prora Vulg* (3): Tedy żeglarze gdy śię śtárali iákoby wćiec z okrętu puściwłzy barkę ná morze/ rzkomo chćieli od przodku zárzucác [!] kotwice. *BibRadz Act* 27/30; *WujNT Act* 27/30.

~ *od przodku czego* (1): A gdy oni żeglarze chćieli z okrętu wćiec/ puściwłzy barkę ná morze/ rzkomo iákoby poczynáli od przodku okrętu kotwice wyciągác/ Rzekł Páweł [...] *Leop Act* 27/30. ~

»z przodku« = *prora PolAnt* (1): Gdy lepak żeglarze chćieli wćiec z okrętu/ y opuścili bárkę ná morze [!]/ rzkomo máiąc z przodku kotwice zápuścić. Rzekł Páweł Setnikowi y drabom [...] *BudNT Act* 27/30.

»na przodku« (2): Proreta, Ten który łódź śprawuye ná przodku in prora. *Mącz* 327a; Tedy wyciągnáwłzy kotwicę/ puścili śię ná morze/ [...] y podniozłzy ná przodku máły żagiel po wiátru/ zmierzáli do brzegu. *WujNT Act* 27/40.

Przen (w opisie gwiazdozbioru) (1) : (*nagł*) Argo. (–) ZA ogonem wielkiego chártá postępuie Okręt/ który nie tákim śpofobem żegluie/ Zeby przodkiem prół wály: lecz ztobą wópák płynie *KochPhaen* 14.

e. O urządzeniach stawu rybnego (9) :

Wyrażenia przyimkowe: »z przodku [czego]« (1):

~ *W przeciwstawieniu*: »w tyle ... z przodku« (1): wtyle Vpułtá tám mogą być pale bité/ tylé ilébyś rozumiał: á to dla tego żećby Vpułt tym mocniéy śtał/ bo zprzodku vpułtá nie trzymáią nic/ y owłzem závádzí *Strum* M3v.~

»na przodku« (7): Dayże zabić ná przodku w Bałźcie przed słupem Palmi/ nie więcéy ieno dwa łokcia. *Strum Hv*; Pod Groblą zásię v miąłźlzych kónćów/ thákże day zabić Palmi/ y thákże záložyc drzewem ná dwa łokciá/ y ták ziemią záwiéśc iáko théz y ná przodku. *Strum Hv*; Záwiozłzy ón Vpułt dobrze ná przodku/ káżyfz zálye ón darn/ w Izbice kłásć po trofze *Strum M2, L3*.

~ *na przodku czego* (1): Ná przodku téy fkrzynie/ vczyń słupki y łátki *Strum K*.

Szeregi: »na przodku, (i) na tyle« (2): Wybrawłzy łóże [*skrzyni*]/ bierzyfz záś ná przodku/ co na głębiéy móżełz/ tákże y ná tyle: włóźże co nagłębiéy móżełz Progi/ na których ónę fkrzynię włóżyfz. *Strum I4v, K*.

»na przodku i na zadku« (1): Policzki v téy fkrzynie ná przodku y ná zádku Palmi mocno zabić/ y ściánę záložyc. *Strum Kv*. ~

»w przodku [*czego*]« (1): kiedy ták vczynifz/ vznafz/ żeć fye pokaże thákowy śpadek ná Młyn iákobyś go théz w przodku Grobléy zbudował. *Strum I2v*.

f. O terenach; principium Vulg [*w tym: czego* (4)] (5) : A gdy przyfłli do przodku obozu Syriyfkiego/ nienálezli táb nikogo. *Leop 4.Reg 7/5, 4.Reg 7/8*; Sinus urbis, Przodek miáftá. *Mqcz 395d*.

Wyrażenia przyimkowe: »z przodku« (1):

~ *Szereg*: »z zadu i też z przodku« (1): A co ieft gruntu/ zámkniono we śrzodku Miedzy Wiłłami/ z zadu y też z przodku. To Wyfłpą zowá *KlonFlis F2v*. ~

»na przodku« (1):

~ *W przeciwstawieniu*: »na przodku ... na końcu« (1): Herkules ná on czás przeważny będąc ná morzu/ zdáło fie mu być kray światá gdzie táb záložyl słupy kámienne w morzu ná przodku Afryki á ná końcu Hifzpániey *BielKron 269v*. ~

g. O odzieży; facies PolAnt (3) : Tákże y Czapkę wložyl ná głowę iego [*kapłana*]/ przypráwiwłzy do niey ná przodek Bláchę złotá *BibRadz Lev 8/9*; Plasz sukna włoskiego łzarego, Axamitem czarnem włzedi w kole bramowani. Przodky kitayką szarą podszyte *WyprKr 88, 88*; [Kuśnierzowi, co podszywał Kaziaka [*lege: kazyjakę (rodzaj ubioru męskiego)*] na zimę p. Stanisławowi swymi królikami, do tego deliá i przodki wszystkie odnowił swymi lisami zł 9 *GębMemor 220*].

[*przodek czego* [= z czego]: szubka odziewalna, podszyta kunami skalnymi, przodki lisów szarych - fl. 11 *InwMieszcz 1576 nr 209*.]

h. O Arce Przymierza [*czego*] (1) :

Wyrażenie przyimkowe: »na przodku« (1): ták iż fzołtá kołdrę ná przodku Przybytku [*in fronte tecti*] we dwoie zágnież. *Leop Ex 26/9*.

2. Początek tekstu mówionego lub pisanego (74) :

przodek czego (13): Lepfzy ieft koniec modlitwy/ niżli przodek [*Melior est finis ... quam principium Vulg Eccle 7/9*] *BielKron 80v*; *OrzQuin A2*; *CiekPotr 91*. *Cf na przodku czego, [w przodku czego]*.

I sg w funkcji przysłówka: »przodkiem« = *na początku* (3): Regeftr ten ktorifmy wam przodkiem połozili telko główny rozdział wfzytkich zioł kthore fą w thych księgach w sobie zawiera *FalZioł [‡]a*; *ZapKościar 1589/85*.

~ *Połączenie*: »przodkiem ... i wnet potym« (1): Przodkyem Ireneus biskup Lugduński we Francyi męczennik S. [...] o Rzymkim kołcyele zmynekę czynyąc/ ták piífie: [...] Y wnet potym zowye ij Pyotrowym kołcyołem *KromRozm III O.* ~

W połączeniu szeregowym (1): Ná kóniec/ ábyś nie piérwéy ołądził przodek tego *QVINCVNXA/* aliźbyś przyźedł do kónicá przez iego pośrzodek. *OrzQuin A2.*

W przeciwstawieniach: »przodek ... koniec (2), dokonanie« (3): *BielKron* 80v; Acz rzecz ma przodek ímutny/ ále wesołem dokonánim ochłodzi czytelniká. *SkarŻyw* [236]; Ták było. koniec wierzjá. przodek zás drugiego. *CiekPotr* 91.

Szereg: »przodek, koniec« (2): od pińania iednáko niech biorá [...]: to iest/ zá ieden zapis áż do kónicá grosz ieden/ od przodku pułgrozjá/ od kónicá pułgrozjá [*aut in principio medium, et in fine grossum JanStat* 499]. *SarnStat* 804 [*idem*] 816.

Wyrażenia przyimkowe: »z przodku« = *na początku* (22): *LibLeg* 11/42v; I tak że i inśzé rzeczy ktoré się íprzodku powiedziały/ na przerzeconé pytanie powiedział. *MurzHist* L4v, Hv, L3v; *KromRozm II* q2v; A iż porządne [*zgromadzenie jest Kościół*]/ z przodkum powyedział/ y okázuye łye z onych podobyeńftw *KromRozm III Gv; LubPs* hh2; Otho małz przed otrzymá náukę Papieżá Rzymkiego Antykrytá/ [...] I obátz profzę cie/ iákoć thu íprzodku cukru podawa/ áby cię iedno włowił *KrowObr* 51; *BibRadz* I 6b marg; *GórnDworz* Kk8 [2 r.]; *RejPos* 283v; *CzechEpPORz* **2v; Teć podobno grzechy y Węgierká Koronę/ á przez one rzeczy z przodku miánowane zgubiły y sílá inych Pańftw ná świecie. *GórnRozm* M3; *KochWr* 25; *SarnStat* 1265; Iż tedy zá tákim rozszerzeniem/ iákie łie było z przodku pokazało/ Sekty Kácerłkie od prawdy Kátolickiey iáko śnieg od łońcá táią *PowodPr* 55.

~ *Połączenia*: »hnet z przodku« (1): Przetho nie tylko zániechałem imion Włóskich/ [...] ále też y wiele inych rzeczy włożyciem niechciał/ iáko hnet s przodku około gier *GórnDworz* B2.

»tuż z przodku« (1): Ambroży brat [...] oddał mi zaráz y líft bárzo wdzięczny/ który tuż z przodku/ przekláda pewnoś przyaciéłftwá/ nád wiarę dofwiadczoną/ y nową prziaźń nád łtárą. *Leop* *B2.

»z przodku a dalej« (1): Piśzą rozmáicie y pytáią iefli to iest Híftoria czyli przypowieś [o *Lazarzu i bogaczu*]/ więc iedni powiedáli/ że iest s przodku Híftoria/ á dáley przypowieś *GrzegŚm* 58.

»z przodku ... na wtorej części« (1): Aczkołwiefmy íprzodku połóžili na wtorym mieyfcu łłowa o łwiátolci ołtarza/ ale ze pyrwey ma być rozgrzełzenie/ dla tegołz na wtorey czełcy będzie o rozgrzełzeniu *SeklKat* V4.

W przeciwstawieniu: »z przodku ... na ostatku« (1): Włáfnie then Píalm iefth przynależący Pánu Kriřtułowi Bo s przodku w łoby zámýka dzyękcźynyenie zá wybáwienie. [...] Ná ołthátku ten Píalm záwiera w łobie próžbę *LubPs* L. ~

»z przodku« = *od początku* (2): A ijlékrotz dokonała/ zafie s przodku poczýnala [*Cecylia czytać żywot Jezusa*] *OpecŻywPrzedm* C3.

~ *Połączenie*: »z przodku aż do końca« (1): kto ié [*ksiąžki*] ma czytać/ potrzebá áby ié porząd czytał/ z przodku poczawłzy áż do kónicá. *GrzepGeom* B4. ~

»na przodku« (36): Ten raz wypířemy gadki o rzeczách człowieku przyrodzonych albo j łzkodliwych [...] tak iako iest na przodku obiecáno. *GlabGad* F4, Mv; *KrowObr* 53; Marćin Luter [...] kazał y piřał przeciw Papieřkim odpuřtom/ o których łzyrzey ná przodku v Szleydaná łtoi

BielKron 190, 92v, 220, 401; Służnie tedy thy fłowá kthore thu nam ná przodku fą założone z Ewányeliey fwięthey niżej nápiśány/ miałyby brzmieć w wśzoch náfzych wśtáwicznie *RejPos* 173v, 216v, 258v; wśzák iuz mařz ná przodku náukę o Pręćiéch/ iákie máią być y po iákich pieniądzách máią być robióné. *Strum* N4; *StryjWjaz kt*; Przydálifmy teź ná przodku Summę y porządek hístoriey Ewángeliey S. ze czterech Ewágeliřtow zebrány *WujNT przedm* 26; *SarnStat* 54, 492; *SkarKaz* 42a.

~ na przodku czego (9): *KrowObr* 156; Tedy rzekł: Otom przyřzedł/ á nápiřano ieřt o mnie naprzodku kfiąg [*in volumine libri*]. *BibRadz Ps* 39/8, I 546b; *BielKron* 246; Insinuatio [...]. Apud oratores est figura, Gdy orator ná przodku rzeczy z lekká á z nienacká fie wkráda/ wřobia á wřudza w vmysły ředziów łáskę á chuć ych řobie tym yednáýac. *Mqcz* 395d, 106a; *RejAp* 156; *BudBib* bv; Ták fię Lácínřki tłumácř ná przodku Ewánielionu Ioháná ř: omylił/ y innym Tłumácřom powod do złęgo przekłádu/ [...] dał. *BudNT przedm* c.

W połączeniach szeregowych (3): (nagł) Proba Reguły Detri. (-) Ořtatni thermin pořtaw ná przodku/ á pirwřzy ná ořtátku á facit we řrzodku/ czyńże według reguły/ przidzieć řrzedni termin pirwřzego działania. *KłosAlg* F; W ktorych Ewányeliách [*Mateusz řw.*] náprzodku wkařał narod Páná Kryřtuřá/ we řrodku ięgo kazánie/ ná ořtátku ięgo vmęczenie *BielKron* 144; *SarnStat* *4.

W przeciwstawieniach: » na końcu, na ořtátku, na skończeniu ... na przodku« (3): [*Skanderbeg piřał do Amurata*] wkłádař ná mię naprzodku liřtu niewdzięcznořć z vřáganim/ y zmienienie wiáry z przewrotnořćią/ náořthátku mię křobie przyćiągař gładkiemi řłowy *BielKron* 246; Repetitio, vel Resumptio, Powtarzanie yednego řłowá ná końcu wierřzá/ które ná przodku wierřzá yeřt połožono. *Mqcz* 106a; *SienLek* 41.

Połączenia: »na przodku ... niżej« (1): A ná przodku [*řw. Paweł*] piřře/ iź go [*Tytusa*] dla tego w Ephezye zořtáwił/ áby opowyedźýał/ [...] áby inácey [!] nye vczyli/ áni řye wdawáli w bářni: A niżej teź o birkupyech: [...] *KromRozm III* H5.

»skoro na przodku« (1): O czyřtořći ćieleřney/ y chowániu dziewictwá/ nápiřał [*řw. Efrem*] kazánie: Sermo de virginitate/ w ktorym řkoro náprzodku/ nád małżeńřtwo przekłáda/ dziewictwo *SkarŻyw* 120.

»wysszej na przodku« (1): Boć ieřt nięco nam w Bodze iáńného/ [...] iáko ieřt nam Miłořćiwym/ łářkáwym dobrodzieiem: iáko iź ieřt Spráwiedliwym/ Wřzechmogáwym/ y inřze rzeczy: iákom wyřřzý ná przodku wypířał. *BiałKat* 31.

»na przodku, zátym« (1): *De celeritate* powiedźiawřzy ná przodku, zátym ćiągná fie Tytuły: Ná rozmyřłánię: Ná pytánię: Vifią, *Scrutinium*: żeby nic řkwápliwie, nic ná przeřkok, áni ná řzort Sędźia nie řáđził. *SarnStat* 790.

Szeregi: »na przodku i (a) na końcu (a. dokończeniu)« (2): Coź řpiewáią? Oto Apořtoł powieđa/ iź ná przodku y ná dokończeniu chwały řwoiey mowią Alleluia Amen. *RejAp* 156; *WujNT przedm* 13. [*Ponadto w połączeniu szeregowym 1 r., w przeciwstawieniu 1 r.*]

»na przodku i (a) na ořtátku« (2): Gdi fie przikłád traphi ná przodku y ná ořtátku z ciframi/ tedy dla krotkořci wymi po cifrze albo po dwu od nich *KłosAlg* F2v; *WujNT* 854 marg. [*Ponadto w połączeniach szeregowych 2 r., w przeciwstawieniu 1 r.*]

»na przodku abo w tytule« (1): Bo na przodku/ abo w tytule iych [ksiąg] nápiáli [brzescy tłumacze]/ że te księgi zEbreyłskiego/ abo iáko oni zową Zydowłkiego/ á zGreckiego przełożyli *BudBib* bv. ~

»po przodku« (1): A co się infzych liter dotczye/ króm litery í ž/ žádná się odmiana nie s ftała/ Co téż po przodku krotce przypomionąwży/ rzecz łamę obaczyć chciéimy. *MurzOrt* B.

a. Początek słowa (4) :

przodek czego (2): A co w dzióráwých fkałách Echo żyie/ Oddáiąc końcé fłów/ á przodki kryie: Tu niechay láment oddáie zupełny *GórnTroas* 13. Cf *Wyrażenie przyimkowe*.

W przeciwstawieniach: »przodek ... koniec« (3): Abowiem iż to fłowo [*trinitas*] złożone ieft z drugich dwu fłów/ to ieft trzy á iedność [...] Weźmi s przodku tę fyllábę trzy/ á s końcá drugá fyllábę iednego/ złoż to/ áli znydziefz to fłowo *Trinitas*. *SarnUzn* B3v, B3v; *GórnTroas* 13.

Wyrażenie przyimkowe: »na przodku [czego]« (1): Na przodku fłów polłkich miał(to) x ks kładziemy *MurzOrt* B3.

b. [Tekst wprowadzający:

Wyrażenie przyimkowe: »w przodku [czego]«: Potrzebá się ząwždy modlić. Tę modlenia potrzebę y Kościoł łam pokazał w onym przodku Páńfkicy Modlitwy mowiąc: Vpomnieni Przykazánim zbawiennym [...] (*marg*) Przemowá do Páńfkicy Modlitwy. (–) *KuczbKat* 354 (*Linde*).]

3. Pierwszeństwo (119) :

a. Pod względem ważności; praerogativa *Mącz, Calep, Cn; palma, primatus, principatus* *Mącz, Cn; primae Calep; fastigium Cn* (114) : primores, Przodek/ przedność/ zwierzchność. *Mącz* 322a, 322c, 358b; *Primae* – Naprzedniefze mieifcze, przodek. *Calep* 847b, 383a; Sławę/ dzieci/ fławę my mieymy przodkiem zgoła/ A teraz nie łzánuymy dla náłzych krzywł czołá. *KmitaSpit* B4v.

przodek czego (3): komuż by tedy włáfniey miał nalezec przodek chwały wśfelkicy iedno tobie naymoznieyfšemu y wywyłšzonemu nad wśfe ine nazacnieyfše łtany. *RejPs* 146v. Cf »przodek otrzymać«, »przodek trzymać«.

przodek nad kim, nad czym (3): Praerogativa – Przodek nadnišimi. *Calep* 838b. Cf »przodek mie(wa)ć«.

przodek czyj (1): Primatus, Stan/ doštoyność/ zacnieyfzych ludzi przodek. *Mącz* 322a.

Zwroty: [»być przodkiem« = *mieć pierwszeństwo*: Krol Węgierłki zebrał woylko ale porażon v Adrinopola/ a to przez złá łpráwę łwoieł/ abowiem Francuzowie chcieli być przodkiem/ Węgrzy tákiež/ takže łobie nie žyczyli y łtracili bitwę. *BielKron* 1551 119.]

»przodkiem chodzić« = *mieć pierwszeństwo* (1): REy bowiem iáko mowią ty łam w Polłfcze wodziłz/ W náłzym Polłkim ięzyku ty łam przodkiem chodiłz. *RejZwierc* A4v.

»przodek da(wa)ć« [*w tym: w czym* (6), *mimo co* (1), *między kim* (1), *przed kim* (1)] = *przyznawać pierwszeństwo; primatum dare, primas dare a. tribuere* *Mącz* [*szyk zmienny*] (16): áczkolwyek wślyftkye ápoštoły pan yednołtáynye wybrał/ [...] yednák między nimi wśłedy Pyotrowi łwyętemu przodek dawał/ y drugim go przełożył. *KromRozm III* M3; Rad to od ciebie bárzo łyłzē/ [...] žeš vczoney wymowie przodek w Polłfcze dał *OrzRozm* Q4; Náłzych Polákw naiemnych/ ktorým przodek w meštwie dawano przybyłó pułtorá tyłiáć *BielKron* 306; *Primatum dare alicui rei*, Przodek dáć mimo ynłze wśłiftki rzeczy. *Mącz* 322a, 321d, 463d; *GórnDworz* Dd8; *WujJud* 117v; W porządku tákże w

męŝtwie przodekby im [*Podoleckim*] dáli/ Oni mężni Grekowie gdyby ie poználi *PaprPan* N3v, Q4v; *SkarJedn* 160; *ReszPrz* 76; Ieŝlić o ŝlawę idzie/ kto więcéy pić może/ Dáięć przodek w tym męŝtwie *KochPieś* 20; *SarnStat* 1218; Oto zacny Chodkiewicz ku wieczney ozdobie/ Piękną Rádziwiłownę wziął zá żonę ŝobie. Piękną Rádziwiłownę/ ktorey obyczáie Y gładkość żadney przodku Bogini nie dáie. *WitoŝLut* A4v; łácniey wierzę temu/ Ze daż przodek v ŝiebie ritmowi moiemu. *SapEpit ktv*.

»przodek mie(wa)ć, mający« [*w tym: przed kim, przed czym (19), w czym (16), między kim, między czym (8), nad kogo, nad co (4), czym (2), nad kim, nad czym (2)*] = *excellere, principatum tenere* *Mącz, Modrz; partes primas habere* *Mącz, JanStat; antecellere, praecellere, primas ferre, superiorem esse, praerogativam habere* *Mącz; primas tenere* *Modrz* [*szyk zmienny*] (65:1): *LibLeg* 11/151v; *KromRozm I* G4v; *KromRozm III* M6v, O5v, P; *LubPs* M2v, bb3v, ee2v; We wŝytkich twych ŝprawach miey ŝam przodek [*esto praecellens*]. *BibRadz Eccli* 33/23, I 138c *marg*, II 67b *marg*; *BielKron* 232v, 260v, 313v, 352v, 379v, 434v, 453v; *Excellere ceteris*, Przed inŝzemi przodek mieć. *Mącz* 46b, 46c [3 r.], 121d, 281b, 322c, 358b [2 r.], 435a; A v inych wŝytko tho nic/ iedno ŝtáttek ŝam/ á powagá ma przodek *Górndworz* C8v; zgoła ia przyimie zá dekret/ ten dowod/ ktory zá ŝobą żołnierze máią/ y ták rozumiem/ że nie náuká/ ále rycerŝkie rzemieŝto ma przodek *Górndworz* G7v; bo widzisz dobrze/ że ŝie to vmieiętnoŝciá dzieie/ ktorą ieden/ przed drugim/ ma przodek *Górndworz* N5, D3, Lv, N3, N8v, O, Z8; Wŝzetećni przed ćichymi/ wŝzędzie przodek máią *BielSat* [I4], G4v; (*nagł*) Ná herb Stáry Koń. (-) PRzed wŝytkiemi źwirzety ták to zezna káždy/ Ze to ŝláchetne źwirzety Koń ma przodek záwždy. *RejZwierc* 183, 150v; *WujJud* Nn2v; *BudNT przedm* c2v; Co nie z ŝiebie/ áni z ŝwey głowy mam/ Lecż on mąż známienity Eraŝmus o ktorem wŝytcy vczeni ták trzymáią/ że wpoznawaniu wŝzelkich podrzut [*tj. dodatków do Pisma Św.*] nád inŝze miał przodek. Ten przeto tak piŝze ná to mieyŝce: [...] *BudNT* Kk5v; Powiedáią niektorzi/ że gwiazdárŝkie náuki naprzod Krolowie Egipcycy wynáleźli/ w ktorey on *Iulius* Cefarz ták dálece przodek miał/ że ráchunek roku [...] do biegu ŝlonecznego przyŝtoŝował *ModrzBaz* [16]v, 8v, 115, 135; *SkarJedn* 129; *SkarŻyw* A2; ktorzy Apoŝtołowie/ rządząc zbory one pierwŝze/ y máiąc między wiernymi inŝzymi przodek/ á przedŝię ŝami Apoŝtołowie/ wyznawáli Piotrowę zwierzchność nád ŝobą *NiemObr* 27; *KochDz* 104; *KochMuza* 25; *Sinátus*/ poiął żonę imieniem Kámmę: białugłowę/ ktorá ná ten czás/ y vrodą y vcziwoŝciá/ przed inŝzymi przodek miáła. *KochWz* 138; *BielSjem* 13; *KochPam* 84; *BielRozm* 4; *Calep* 77b; *WujNT* 136 [2 r.]; *Praerogátiwy* *ŝláchecckie*/ [...] w tych cztéréech rzeczach naznácniéy ŝie pokázuia. Piérwŝza, ze [!] ŝwiádectwo ŝláchecckie przeciw innym ŝtanóm przodek ma *SarnStat* 68, 35, 71; *SkarKaz* 580b; *GosłCast* 61; *SkarKazSej* 697a.

»przodek oŝięgnáć« (1): *Possidere palmam*, Przodek oŝięgnáć. *Mącz* 314b.

»przodek otrzymać, odzierzeć, wziąć« [*w tym: czym (2), czego (1), w czym (1)*] = *possidere palmam* *Mącz* (7:1:1):*KromRozm III* N5v; ŝzalaniem vczynił zem ná dworzech kŝiáżęcych miłoŝierdzia ŝzukał zem tám Kryŝtułá ŝzukał/ gdzie czárt przodek odzierzał *BielKron* 204; *Mącz* 380b; Koŝcioł Rzymŝki záwŝze gorę y przodek otrzymał *WujJud* 116v *marg*, 116v; *WujNT* 67; By też z grobu Helená Troiáńŝka powŝtála/ ELIZABET gładkoŝciá przodek otrzymała. *SapEpit* A3; Znácznaŝ twoią pięknóŝciá doŝyć przed inŝzymi/ Przodekeŝ otrzymała cnotámi twoimi. *SapEpit* B4, Bv; [*WujPosŚw* 1584 56 (*Linde*)].

»postąpić, puścić przodek« [w tym: w czym (1)] = *ustąpić (1:1)*: *BibRadz Rom 3 arg*; Abowiem iáko w.m. wiefz trudno tho człowiekowi przewieść ná łobie/ áby drugiemu w rozumie/ miał puścić przodek. *GórnDworz M4v*.

»przodkiem przekładać« = *przynawać pierwszeństwo (1)*: Bo my z mężow łwych wćciwość mamy Y przodkiem ie wźędzie przekładamy. *BielSjem 6*.

»przysądzić przodek [w czym]« = *przyznać pierwszeństwo (1)*: Snadź AEłchines by łyłał wymowę náłzego [tj. *Stanisława Drojewskiego*] Przyzwał Philokratefá do siebie mądrego/ Zárazby przyfádził w tym przodek náłzemu/ Bo y łam Demofthenes nie rádziłby iemu. *PaprPan M*.

»przodkiem puszczać [kogo]« = *dawać pierwszeństwo (1)*: Co się tego dotyczy iz przodkiem wm– IM P. Marszałek puszcza, temu mnie niedziw gdys wm– Sistrzenicę IeM wziął. *ActReg 161*.

»przodek trzymać, dzierżeć« [w tym: czego (1), przed kim (1), w czym (1)] = *mieć pierwszeństwo (3:1)*: ktory iełt wiefłzy miedzy wami/ niechái bédzie iako młodłzy/ i ktory przodek trzymá [*qui praecessor*] iako ten ktory poługuie *MurzNT Luc 22/26*; *KromRozm III N6*; Onći [*Pan Chrystus*] iełt głowá tego ciála/ to iełt Kościoła łwoiego/ ktory iełt początek y pirworodny z vmárłych/ áby on łam we wźyftkim przodek trzymał. *WujJudConf 122v*; *WujNT 217*.

»przodek wygrać« = *otrzymać pierwszeństwo (1)*: Ci [*synowie Diogenesa*] gdy ná Olimpij włfytycy plác á przodek wygráli/ koronę y inłfe zwycęftwo otrzymáli *GliczKsiąż C7*.

Wyrażenia: »pierwszy przodek« (1): *Dicuntur etiam comitia, in comitiis praerogativa, Syem/ pierwłzy przodek máyący/ pázedłóżenszi [lege: przedłóżenszy]. Mącz 358b*.

»wielki (więtszy) przodek« [*szyk 4:1*] (5): Bo Saduceułowie na then czás mieli wielki przodek miedzy Zydy. *BibRadz II 67b marg*; *BielKron 313v*; *Nostri omnibus partibus superiores fuerunt Dáleko ye náłzy vciekli/ więtszy przodek mieli. Mącz 435a*; *GórnDworz O*; Pána máiac/ ktory nád wźytkimi Przodek ma wielki miedzy łtany Rycérłkimi. *Wzgárdzonam/ porzuconam/ á od domowniká/ Iełcze od łługi mégo/ y to niewolniká. GosłCast 61*.

»we wszy(s)tkim, na wszem, nad wszytkie przodek« (2:1:1): Tyś Pan łlicznyeyłzy vrodá nád łny ludzkiemi/ Y ná włłem ták máyąc przodek yuż myedzy inemi *LubPs M2v*; *WujJudConf 122v*; *Theodoryt Błkup Cyry/ do Leoná Papieźá ták piłze po Grecku: [...] Bo wam przyłtoi we wźytkim mieć przodek. SkarFjedn 129*; *SkarKazSej 697a*.

Szeregi: »przodek a głowa« (1): á [*Piotr*] bédąc Cephálem/ to yełt łkálá/ przodek á głowę ápołtołłkyego vrzędu dźyerzał. *KromRozm III N6*.

»gora i przodek« (3): gdy kto łobie w czym dobrze pocźnie [*dworzanin*]/ chwalić tho ma łprzyiázłiwie: á chociaźby/ y w tym/ y w inych wźytkich rzeczach/ czuł łie mieć gorę/ y dáleki przodek/ iednáł tego pokázowác niema/ áby o łobie to rozumiał. *GórnDworz N3*; Iákołz łie tego Kościoła trzymác niemamy/ ktory áż do wyznánia rodzáiu ludzkiego od Apołtołłkiewy Stolicy/ przez náłtępowánie porządne iednego Błkupá zá drugim [...] zálwze gorę y przodek powáźności otrzymał? *WujJud 116v, 116v marg*.

»plac a przodek« (1): *GliczKsiąż C7 cf* »przodek wygrać«.

»przodek i nawiętsze powáźenie« (1): Ty Práwá zowiá łię Bołkie piłáne: ktore nád inne wźytkie przodek máia/ y nawiętsze v nas powáźenie. *SkarKazSej 697a*.

»przodek albo przełożenie« (1): Ale ten S. Rzymłki y ápoftolłki kołcyoł nye od ápoftołow/ ále od łámego páná zbáwicyelá náłłego przodek álbo przełożenie wzyął *KromRozm III* N5v.

»przodek i (albo) zwi(e)rzchność« [szyk 2:1] (3): A on (rozumey Yulius papyż) ponyeważ Rzymłki kołcyoł przodek álbo zwirchność ma/ opátrzył ye [*Atanazyjusza i innych biskupów*] lifty przełpyeczeństwá *KromRozm III* O5v, P; Ale kościoł Grecki nigdy Rzymłkiemu rowny nie był: ząwždy wzyłscy Grekowie y łtárzy oycowie S. przodek y zwirchność łtolicy Rzymłkiey Piotrá S. dawáli/ y iey połłufzeństwo czynili. *SkarJedn* 160.

»przodek a zwycięstwo« (1): Possidere palmam, Przodek á zwycięstwo otrzymác/ wygrác. *Mącz* 380b.

Wyrażenie przyimkowe: »z przodku« = mający większą wartość (1):

~ Połączenie: »z przodku ... w tyle« (1): [rozdam] Was łwoiey prace kłiążeczki/ Zą iedny vpomineczki/ Nie mamci łkárbow myłłiłowá/ Ani s kupy towarzyłtwá/ Toć łą moie krotofile/ Iedny s przodku drugie w tyle *BielKom* A4v. ~

Przen (1) :

Zwrot: »przodek wziąć« (1): A wżákoż to vważay/ áby łie gębá z miełzkim zgadzálá/ á nie dáy iey naprzod wyłkákowác. Bo iákoć przodek weźmie/ iuz pothym miełzká ledwie kijem do krefu dopędziłz. *RejZwierc* 25v.

b. W działaniu (5) : A gdy iuz wzyłscy ták gotowi byli/ Napirwey łofy (chocia ná tym máło) Rzućić o przodek obiema [tj. *Borzułowi i Fiedorowi*] łie zdáło. *KochSz* A4v, A4v.

przodek w czym (1): nyepatrzayancz na then przodek kthoriłł w.m. powynyen wvczinyenyv łprawiedlywołczy kałch ya w.m. czynycz bełch odwłoky. *LibLeg* 11/152.

Przen: W antropomorfizowanym opisie gry w szachy (2) : Ná tymże rzędzie też Krolowa byłá/ A iednym okiem ná kłiędzá pátrzyłá. Tym obyczáiem obá hufy łtały/ A czarney przodek zeznawał Krol biały. *KochSz* C2, A4v.

4. Początek, zalążek, przyczyna powstania; origo Calag (15) : [jaskółka namawiała ptaki do zjedzenia nasion lnu] Z tegoćiem się nići rodzą/ Ktore nam więc bárzo łzkodzą: Przodkowić by nam ząbieżeć/ Potym będzie trudnieyłza rzecz. *BierEz* N; Pátrż pilno iż káżda rzecz niłli łie záczyłá/ Muśi mieć iáki przodek łkąd łie też wždy wzyęłá. *RejWiz* 128; *Calag* 552a.

przodek czego (2): *OpecŻyw* 9v; Ktorého [Zygmunta Augusta] dom Buog tak vmiłował/ Ze mu wżitky dari zátznieyłze dał: Boiazń łwoiey/ ktora iest przodek mądrołci Rozum/ męłtwo/ chciwołtz ku łprawedlywołci. *KlerPow* 2.

[przodek czyj: Iáko Duch ł. nie wybádány iest w rádzie/ myłłách y łdách łwoich: niewiełz przodku iego áni końcá *SkarKaz* 558 (Linde).]

W połączeniu szeregowym (1): O iako więcey dżis má bytz łwięto zboru łudłkiého/ gdyż łie tu poczęło odkupienijé iego/ ij wyrwanijé z moci nieprzijáciela dułłného. Dżis też iest fundament/ grunt/ ij początek włłytkich łwiął/ ij przodek włłego dobrého *OpecŻyw* 9v.

[W przeciwstawieniu: »przodek ... koniec«: *SkarKaz* 558 (Linde) cf przodek czyj.]

Przen: *To, co najważniejsze (5)* : Apoftołowie Boży nam ku náuce zoftáwili/ co fię ná káżdym zofobná pokaże/ ábyście obaczyli iáko dáleko rzeczy z miáry fwey wyftápiły/ od tákich przodkow poczáwłzy/ ktore fię ná pierwłzym wierzeniu máluczkimi y nie wáżnymi zdály *ReszPrz* 75.

przodek czego (3): Prooemium philosophiae, Początek/ Przodek philosophiey. *Mącz* 325d; *OrzQuin C* [2 r.].

W przeciwstawieniu: »koniec ... przodek« (1): Gdyżelmy od tego niepoczęli/ co ielt w téy rzeczy piérwłzé/ tedy áni onego dowiedziemy/ co ielt w tym poślednieyfszé: z murku [*lege: żmurka 'ciuciubabkę'*] gramy/ y ośleń ná tę Exekucyá [*Warszawską*] idziemy: nákoniec/ mimo przodek iey godząc *OrzQuin C*.

Szeregi: »przodek i koniec« (1): gdy tho on [*król*] naprzod wiedzieć będzie/ że then ielt Krolewłkiego vrzędu przodek y koniec/ áby Krol w Krolesthwie fwym Kościoł Swięthy Krześcijánki/ Mieczem fwym Krolewłkim/ w mierze á w pokoju záchował. *OrzRozm* F2v.

»przodek i początek« (1): Prawdziwéy Exekucyey przodek y początek/ Przyśięgá Królewłka ielt: á sżodek téy Exekucyey/ ielt Ołtarz/ Káplán/ Król: á kóniec iey ielt/ Íprawiedliwośc y pokóy poľpolity *OrzQuin C*.

a. Pochodzenie, rodowód [w tym: od kogo (4)] (5) :

przodek czyj, czego [w tym: pron poss (2), G sb (1)] (3): Hismaelitae, Lud który teras Saraceny/ to yeft/ Turci zowá/ álbo lámi łobie Turci ten tytuł przywłáfczázáyá chcąc przodek pokolenia tego mieć od Sary zony Abramowey *Mącz* 156d, 268d, 369a.

Zwroty: »przodek mieć« = *pochodzić* [*szyk zmienny*] (1): Originem a Rege trahere, Z królewskiego pokólenia przodek mieć. *Mącz* [460]d; [Spráwiedliwośc y práwá powftály zá niego [*Kazimierza Wielkiego*]/ Włzytko co iedno dobre/ ma przodek od niego. *PaprGniazdo* 1113 (*Linde*)].

»przodek poczynać« = *pochodzić* (1): Oriundus ab Ulysse, Przodek swój od Vlifelá poczina. *Mącz* 268d.

»przodek wziąć« (1): báłwochwálftwo záwłsze v nich [*u Egipcjan*] nawiętsze było niż gdzye ná fwiecie/ cokolwiek ielt wymyflono ná fwiecie około vbiorow łłupow/ obrázow/ y inych modlarftw/ włzytki od nich przodek wzyęły. *BielKron* 9.

Szereg: »przodek a początek« (1): Sarraceni populi post Nabatheos in Arabia, Sáráceni/ [...] trzimáyá/ máchometowę wiárę yáko y Turcy przodek á początek fwoy liczą od Sary Abráhámowey żony *Mącz* 369a.

5. Początkowy okres, stan (18) :

przodek czyj (1): Tedy idzie [*duch nieczysty*]/ i bierzé kłobie/ siedm' duchów infzych nad się gorłzych/ i włzedwłzy mięłzkaiá tam [*w człowieku*]/ I bywaiá ołtatki onegoto człowieka/ gorłzé niłzli przodki. *MurzNT Luc* 11/26.

W przeciwstawieniach: »przodek ... koniec (2), ostatek« (3): Druga drogá ielt niewoley/ Bárzo łatwi przodek v niey: Ale koniec bárzo trudny/ Bowiem w niey ielt żywot nędzny. *BierEz* F; *MurzNT Luc* 11/26; Posterius priori non convenit, Nie zgadza fie koniec s przodkiem. *Mącz* 481d.

Wyrażenie przyimkowe: »na przodku [czego]« (15): Vrina białá [...]/ ale miernie cienka naprzodku Łożney niemoczy ciężkiew Vkazuie choremu vpadek znamienity *FalZioł* V 3v; Połłáł też był

[Tyberyjusz] ná przodku pánowania łwego do Zydowłkich kráin Wáleryulá Grákkulá ná vrząd. *BielKron* 140v, 87, 252, 377, 405v; Y iął [św. Antoni] onego łtarcá/ do ktorego łię był ná przodku náwrocenia łwego vdał/ prośić áby z nim ná głębszą pułtynią połzedł *SkarŻyw* 57.

~ W połączeniu z określeniem czasu [w tym: na przodku miesiąca + nazwa (3), na przodku + nazwa miesiąca (1), na przodku lata (1)] (5): [kukułka] Niewkazuie łie telko na wiołnę á na przodku latha. *FalZioł* IV 23c; Tegoż roku Soliman Cefarz Turecki mieśiącá Wrześniá obległ wiedeń [...] potym náprzodku Pázdzierniká odłtąpili nábrawłszy ludu w Rakufiech y indziey okołó *BielKron* [206]v; Ná przodku mieśiącá Sierpniá/ łciągnęły łie wołfká kfiążáth nád Dunay *BielKron* 226v, 210v, 215.

Połączenia: »na przodku ... potym« (1): A iest łmiertelna [choroba]/ [...] A zwłászczá gdy naprzodku niemoczy będzie vrina czyrwona/ á potym vkaże łie Kijanos/ albo Inopos. *FalZioł* V 6v.

»na przodku ... zatym« (1): ná przodku náłwego żywotá mułim począc od krztu/ zátym mamy íść przez ine łwiátości w tym łwiecie. *HistRzym* 104v.

Szereg: »na przodku albo na ostatku« (1): [ziele łobody] Iest dobre na wrzedzienice gorácze á wielkiew bolełci ktore łie czynią łkolery á to na przodku ich albo na óstatku/ gdy iuż przełtaie łie mnożyć wrzod. *FalZioł* I 11d. ~

6. Początkowa część skali [czego] (1) : TRawa iestł zimna y łucha w przodku pirwłzego łłopnia *FalZioł* I 59d.

*** *Dubium* (1) : Ciągnąc za Maximilianem sáwielkie impedimenta. Napierwey iest przádek [!] ma 20 mil włzł drogę y z działy bez ktorych zle trudno go dogonic, nie wiedzác gdzie się obroci. *ActReg* 5v.

II. W funkcji przysłówka (400) :

a. Na określenie czasu (219) :

»przodkiem« = *najpierw, wcześniej, na początku; primum* *HistAl* (51): *ListRzeż* w. 25; tedi mi łwamy [...] bedziemy wdobrey przyazny łye zachowiawcz yako y przodkiem w timełmi łłye Zachowály *LibLeg* 11/91, 10/57, 60v, 70, 91, 145v (10); *RejPs* 140v; Vkazuie łie nam przodkiem Pazdziernik niepogodny/ Ale ku ółtatniey czwieri/ wyda łie dali Bog na pogodę áże do koncza. *LudWieś* B3; *HistAl* G8v; *KromRozm III* G8v, Nv; Sąd przodkiem gáią mocá Bożą/ mocá Krolá Iego Miłáościñ *GroicPorz* i4, i3v, ee2; *BielKron* 57, 249, 254, 254v, 306, 424, 434v; Rzymiánie łtárzy piełzemu lekkiew ludowi przodkiem kazáli łie z nieprzyácielém potkáć rozmáitą bronią y poćilki/ áby przedni Rycyrze obaczyli moc y łpráwę nieprzyácielłką *BielSpr* 21v; Drudzy [Kozacy] łá co przed Cefárzem przodkiem chodzą dniew álbo dwiemá/ cí to z drogi łprzátiáią kędy ma ciągnąc Cefarz/ chrołthy/ kámienie/ drzewo *BielSpr* 53, 10v, 16, 19, 21v; Niewáłz też łobie lekce także Mołkiewłkiego/ Wiedzieć tu nikt niemoże co Pan chce mieć z niego. Gdyż go przodkiem od Pogan Tátárow wybáwił *MycPrz* I C3v; *StryjKron* 340, 662.

~ *przodkiem przed kim* (1): Rzekł tedy [Jozue] do narodu Rubenowego y Gadytowego y poł Manáłłe/ áby byli gotowi we zbroi przodkiem przed brácią wáłżą. *BielKron* 46v.

Połączenia: »przodkiem ... już« (1): APpellácyá w Krolełtwie Polłkim z Miáłł y z Miáłłteczek/ ná Práwie Niemieckim záłádzonych/ przodkiem idzie do Práwá wyłłżzego [...] A od Práwá wyłłżzego/ iuż do naywyłłżzego Sędzięgo/ do Máiełtatu Krolewłkiego *GroicPorz* bbv.

»przodkiem ... na koniec« (1): Nie łtráchuy fię, damći niewieście naśienie/ ktore możnie łtłumi Diable pokolenie. [...] częłto tę powtarzał [Bóg] wdźięczną obietnicę/ przez Proroki święte przodkiem Abrámowi/ nákoniec y łłuzce łwemu Dawidowi. *ArtKanc* B19v.

»przodkiem niż [kto]« (1): Podpaławłzy [prorok] łwe biodrá/ przed Achábem bieżał/ A ielźcze przodkiem niż on/ ná mieyłce przybieżał. *HistHel* C2v.

»niż(li) ... przodkiem« (2): przed tym Sądem/ niż kto pocznie łwoię rzecz łpráwować/ przodkiem bierze dozwolenie od Burgrábie y od łzołtyłá áby mógł to mowić/ co by łpráwnie mowić miał *GroicPorz* i3v; *BielKron* 312.

»przodkiem (...) potym« (9): *BielŻyw* 94; Przyiachawłchi do pana Voyewodi Valákyego połfel nałch. przothkyem powye pozdrowyeny y łalke nałłche samłzyadowy Blyłkyemv nałchemv [...] Pothem łyłth odda. *LibLeg* 11/151, 11/135; Yego [Kościola] łtolicá przodkyem v was byłá/ ktora potym z rołkazána páńkyego do Rzymá yełt przenyefyoná *KromRozm III* N6v, 17v; *BielKron* 305v; Między włzytkimi łiedmiá Náuk/ kthóre przodkiem od Graeków do Rzymian/ á potym od Rzymian do nas przyłzly/ [...] niemáłz zacnieyłzý/ [...] iáko ielł *Geometria GrzepGeom* A3; A to nie co inłzego ielł/ iedno Żydow przodkiem potym teź y nas pogánow/ do wefela y żywotá wiecznego przez Ewánieliá Pána Chriłtułowę w iedność ciáłá/ pod iednę głowę wezwánie. *CzechEp* 168; *SarnStat* 1019.

»przodkiem ... teraz« (1): ktoriłmi myely łlyvb y przyáłzny przodkyem myedzi łobá, theras ya tego łlyvbv y przilłfyegy od was przyacziela łwego nyeodłłepvy *LibLeg* 10/113v. ~

Wyrażenia przyimkowe: »od przodku« = *od początku świata* (1): Pámiętałem ná łpráwy Páńłkie: bo będę pámiętał od przodku [ab initio] ná cudá twoie *Leop Ps* 76/12.

»z przodku« = *najpierw, wcześniej, na początku; od pierwszego momentu; a principio PolAnt, Vulg; ab initio, primum Vulg; in principio PolAnt; primis, principio Modrz; primitus JanStat* (118): Schyl gałęzié drzewo łilné/ łpułtz członki rozciágnioné/ łtáń łie łwému panu mięklłé/ niźlis z przodku łtworzone *OpecŻyw* 161; [białego maku wódka] ociełłoci gorące y boláczki leczy/ w łtawiech gorącą bolełc á zwłáłzcza łprzodku rołpádzá. *FalZioł* II 8d; á w onę polewkę małz włózić ziele Izopu/ łzańty/ y teź omanowego korzenia: iźby tak z tymi zioły zprzodku wrzał ten kapłon: áż do zupełnego wywarzenia *FalZioł* V 81v, I 85a, V 108; Broda pocżyna v otrokow po człternáłcie łat połpolicie, włzakoź z nie nagła zprzodku *GlabGad* O4v; *LibMal* 1547/125; *MurzHist* T; tych rzeczy zwolennicy yego [Jezusa] z przodku nyewyrozumyeli *KromRozm II* f2v, x4; *RejWiz* 78v; Y náwrocę náwrocenie Iudłłkie/ y náwrocenie Ierolimłłkie: á zbuduię ie iáko y zprzodku. *Leop Ier* 33/7, *Ier* 33/11; Ten [Ozyjasz] łie cnotliwie záchował w vprzeymołci łercá łwego s przodku/ y według zakonu Bożego przez Moizelłzá włtáwionego połłłepował *BielKron* 87v; A gdy go [Chryłtusa] Piłat k woli łwoim łudzyom dał vmęczyć/ przedłię go łwoi nie opułłili ktorzy go łprzodku miłowáli *BielKron* 139, 52v, 148, 306v; Ale fię to iakmiarz włzyłłtkim vczáycym przydaie/ yź ielłize łprzodku nieiákie dobre pocżátki maia/ tedy natichmiałł o łobie mnięmaia iakoby wnaukach barzo biegłymi á dołtatecznymi bili *KwiatKsiąż* L3, L; Lepieyći wđdy niemocnemu nieiáko pomoc/ á s przodku/ áby czás nieprzeminał. *SienLek* 33; *GórnDworz* N2; *RejPos* [137]v; Ziáda łie ná biełiáde/ będą łobie rádži/ Sprzodku on podgolony/ z drugim łie powáđzi. [...] To názauiurz poiáda piłác ran do Grodu *BielSat* C4 [*idem*]

BielRozm], N3v; Ano Ligurgus gdy Spártany wpráwował w práwá y w poczcíwe obyczáie/ tedy sie im to trudno s przodku zdáło. *RejZwierc* 28, 24v, 147, 214v; Ieśli obaczyłz iż nieprzyiaćiel [!] łábo w łwey łpráwie łtoi/ ieśli s sobą trwożą/ ktemu pod równią woýłká/ może lie potykáć rułzywłzy s przodku wfow łwoich mężow nalepłzych ták iezdnych iako piełzych *BielSpr* 15v; *WujJud* 248v; s przodku miedzy Biłkupy á Stárlzemi była bárzo wielka pokorá/ miłóść/ y zgodá *RejPosRozpr* c3, c3v, c4; *BudBib Is* 40/21; *CzechRozm* 30v; ílkierká z przodku niezágáłzona/ vrodzi wielki požar/ gdy będzie do tego máteriey dołtáwáć. *ModrzBaz* 65v, 8, 14v, 53v; *KochOdpr* A2; Przeto Cieplice żyły otworzą/ [...] guzy ówé łprołné/ á twárde/ ieśli iem zprzodku zábieżém/ zmiękczą *Oczko* 15v; A ieśli dni trzydzieści siedziéc będzie [*chory w wodach cieplicznych*]/ że tego chorobá potrzebę pokaże/ wyśiadáiąc z przodku godzin ná dzień trzy/ á pomnáżáiąc áż do łzésći/ półtorá łtá to przynieśie *Oczko* 27v, 27v; vczyńił go [*Bóg człowieka*] iáko wielkim wolnym Krolem/ iáko y Anioły łprzodku/ áby dobre y złe w iego mocy było. *SkarŻyw* 259; Augułtyn mowi/ że [*Antychryst*] czyłtość z przodku zmyśláć będzie/ á dołtawłzy mocy/ będzie włzeteczny. *CzechEp* 415; chociaż K<siádz> K<anonik> z przodku trochę ćierpliwie łłuchał/ ále gdy łię łklepy dowodow iego/ łłowem Bożym łámac poczęły/ wytrwáć nie mógł *NiemObr* 26, 22, 132, 147; *BielRozm* 22; *BielSjem* 40; *GórnRozm* K2v, K3v; Z tąđ rozumieć możem/ iż włzyłtki woyny/ którékolwiek iełcze z przodku krześciánié z pogány wiedli/ z niłkąd niepochođziły/ ieno z różnośći wiáry *KochWr* 22; *ZawJeft* 33; *ActReg* 142; *Phil* E2; *KochCz* B2v; *WujNT Ioann* 12/16, 13 *arg*; ón dzieśięćinę ma bráć z nowin/ od tych czáłow: ná kogo z łtárych ról dzieśięćiná z przodku przynależáłá. *SarnStat* 189, 1269; Trzećia [*przyczyna bliskiego upadku polskiego*]: ołdłápienie á iákmiarz wyopákovánie łwieckich łpołobow: ktorými R.P. náłzá iáko z przodku nábyta była/ tákby też záchowána być miáłá. *PowodPr* 17.

~ *W przeciwstawieniach*: »z przodku ... ku końcowi, dzisiejszych czasow, [na ostatku]« (2): Ínádnie obaczyć możemy przyczynę/ czemu dziełieyłzych czáłow nie ták ludzye chutliwi ku łłuchániu łłowá Bożego/ [...] iáko ondzye s przodku. *RejPosRozpr* c4; *Oczko* 27v; [Wszelka cnota z przodku widzi się być trudna, ale na ostatku jest bardzo wdzięczna. *Kaz* 58].

Połączenia: »z przodku aż do tego czasu« (1): y owszem iudicia dei profundamirantur, wyliczaiąc zprzodku az dotego czasu iako wiele vcziwych slachcicow naWieluniu wwiezieniu było *ActReg* 70.

»z przodku ... do końca, na koniec« (3:1): yakołzmy sprzothkv przirzekly, y tho chcymy do koncza trzymaczy *LibLeg* 7/42; Z przodku łtárał łye [*czart*] o to [...] áby wyaré krzełciániłką zniłłczył: Gdy mu to nie połzło [...] A toż teras ná konyec tákye miłtrze pobudził/ ktorzy [...] wyaré w łercách ludłkich zwátlili *KromRozm I* M4; *ActReg* 31; Włzyłtkie łpráwy wáłzéy kró:M: iáki powód zprzodku pewny miéwáły/ ták y dokońcá pewnémi lie kończyły gránićami *OrzJan* 93.

»niegdy z przodku« (1): Abowim piłsse Hyeronim/ iż nyegdy z przodku yeden to vrząd był biłkupi á káplániłki *KromRozm III* H7v.

»z przodku ... na ostatek« (1): Dźiedźictwo z przodku přetko nábyte nie połzczeńći łię ná ołtátek. *BibRadz Prov* 20/21.

»z przodku ... potym (potem) ... (na ostatek)« (28): *RejJóz* D; Pelipenłowie áćzkolwiek s przodku mężnie walczyli z Alexandrem/ włzákże potym vłtáli odnawáłnołći zbroinych. *HistAl* D6; *KromRozm I* I4; Izałz niewiełz? iż łię przed thym Fokásem Biłkupi Rzymłcy Papiéżmi nienázywáli/

[...] Ale sie sprzodku zwáli Biskupy/ potym Arcybiskupy/ aż ná ostátek Papiężmi *KrowObr* 7; Fábian Biskup Rzymfki/ [...] ták był pošťanowił/ sprzodku/ áby wřzyfcy páfterze y Biskupi fláli łobie/ po tákowá nowá y známienitá řwiátoř [tj. *oleje řwięte*]/ do Rzymá/ y kupowáli łobie. Potym sie nád wámi řmiłował Syluefter Papięř y tę moc dał Biskupom drugim/ áby [...] the [...] řwiátoř/ záklináli *KrowObr* 85v; To iuř mořelř rozumieć řkad niebo powřtáło/ Ták sie s przodku y z wodá y z zyemiá mieřzáło. Ař potym dziwná řpráwá z Máieřtatu řwego/ Spráwił [Bóg] pięknym porřádkiem iedno od drugiego. *RejWiz* 144v; *RejZwierz* 85v, 128; Był Saul s przodku dwie lecie dobrym á řpráwiedliwym krolem/ [...] Ale potym był okrutny nád ludem *BielKron* 64; Károlus Lánoius Belgá Hetmánem był [...] drogę podał sprzodku do Neápolim/ á potym obrocił sie do Hiřzpániey *BielKron* 201v, 127, 315; *Prot* B [2 r.]; *RejAp* 88v; Tákře pan Krákwofki s przodku sie gniewał/ ále potym bárzo sie řmiać muřiał *GórnDworz* S5, D4v, I7, S6; złemu nic nie pomoře/ s przodkuć rzkomo podiękuie/ á potym zářię ná řadnym baczeniu to v niego nie będzie/ owřzemći náłáie. *RejZwierz* 101; S przodku był Krzeřciány pocřáł przeřłádowác [cesarz *Adrianus*]/ Potym zá ich piřánem iáł ich zář řzánowác. *PaprPan* [Gg]4; *NiemObr* 128, 169; *GórnRozm* D2v; *ActReg* 135; *KochAp* 8; ři ktorzy z przodku wwierzyli/ iř ták kořciól včřył: potym mocniey wierzá/ gdy toř co wwierzyli/ w piřmie náyduiá. *WujNT* 319; Miał Nagot wieř, ktorá trzymał zprzodku zařtáwá, á potym kupnem *SarnStat* 1286.

»z przodku ... w rychle« (1): Bo áć s przodku rořkořzy nieco z nim [*Dydo z Eneaszem*] zářřýłá/ Ale w rychle klopotem [!] tego nádřtáwiłá. *PudłDydo* A3.

»skoro z przodku« (1): Nie był Páweł S. w náuce řwey odmienny/ iáko Luter/ [...] áni iáko vczniowie iego/ o ktorych ieden zacny człowiek řkoro z przodku mowił: Iř wiem co teraz wierzá: ále niewiem co przyřłęgo roku wierzyć będá. *WujNT* 625.

»z przodku ... (i) teraz« [szyk 2:1] (3): *BudNT przedm* c3v; Powinnifmy o kářdym kořciiele/ iáko o řiiele P. Chryřtuřowym řtaránie čřynić: ále przed wřřřtřkimi inřřymi/ o nářřym/ to ieřt/ o Rzymřkim/ ktory zaráz z przodku był iákoby mátká wřřřtřkich inřřych kořciólów/ y teraz ieřczře zá ták ieřt miany *ReszPrz* 105; A tegom wam z przodku nie powiedáł/ iřem by z wámi. Lecz teraz [*ab initio ... et nunc*] ideđ do onego ktory mię pořláł *WujNT Ioann* 16/5.

»wnet (a. hnet) z przodku« [szyk 7:1] (8): z przodku wnet nyezányechał Bog z nyewymownego miłofyerdřzy řwego rodzay ludzki vpádły łákká řwá řwyętá náwyedzác *KromRozm III* B3v, A7v; O nieřczęřnářz to Scyllá á Kárybdys řrogi/ Gdy sie ná řwiát vrodzi człowieczek vbogi. A řnadř ieřczře wnet s przodku iuř w niewoli chodzi *RejWiz* 88; *RejFig* Ee3; Ariřtoteles [...] iego [króla *Filipa*] řyná Alexándrá Wielkiego hnet s przodku od A.B.C. pocřáwřzy/ včřył. *GórnDworz* E6, D5, M7v, Hh3v.

»zaraz(em) z przodku« (3): *SarnUzn* A2v; ieřli mu [*dworzaninowi*] sie kiedy miłoř w řerce wkrádnie/ [...] tám on zaráz s przodku/ o přędkie lekárřtvo muři sie s pilnořciá řtháráć *GórnDworz* Mm; *ReszPrz* 105.

»z przodku ... znowu« (1): w potykániu z nieprzyiáćielem [...] ieřliby sie z przodku iáko niepořczęřřciło/ z nowu řzczęřřcia pokuřić řpráwiřřzy sie lepiej *BielSpr* 8v.

Szereg: »od pocřátku albo z przodku« (1): Ieřtem to com wam od pocřátku ábo z przodku powiedáł/ to ieřt/ řwiátłoř y zbáwienie řwiátá. *WujNT* 342. ~

»z przodku« = *od początku* (2): iednák by fię to przedsię ośćać nie mogło/ co *X(iądz) K(anonik)* mowi/ żeby tenże/ á nie kto inży/ támże fład zftąpił wftąpić zaś miał. *Boby ondzie Bog lyn/ ábo fłowo z przodku przez fię będące/ przed komunikacją idiomatum, zftąpić musiało CzechEp 345.*

~ *Połączenie*: »z przodku i aż do skończenia« (1): niechay będzie przed oczymá wálfymi záfwdy iedyny Bog á iedyny Pan Kriftus/ w kthorym fie wftythko záfymka s przodku y aż do skończenia/ á my tákież w nim ná wieki wiekom. *RejPos 14.* ~

»na przodku« = *najpierw, wcześniej, na początku* (44): Theż maka [!] ięczmienna z oczthem zmiefzana/ ogień wyciąga z bolączki/ á nawięczy naprzodku poki fie ielzcze nie gnogi. *FalZioł III 24b*; Czemu pirwsze fny póspolicie ftrafzliwsze bywaią niż póslednie. (-) Bowiem na przodku powftawaią z pokarmu w żoładku dymy mocne, ktore wielkie czynią zamiefzanie w mozgu *GlabGad L5*; Przydał też [*Numa Pompilijusz*] ku dzyefiaciam miefiącom dwa/ to ieft/ Styczeń y Lutego/ bo pirwey iedno ich dzyefięć bywáło/ á ná przodku Márzec pirwey Romulus pośadził/ á on go wftawił trzeciego w rzędzye miefiącow. *BielKron 101*; ANicetus Papież rodem s Syryey z Dámálfzku/ ten wftawił aby duchowni brody golili/ Bifkup áby od trzech bifkupow był święcon/ iáko Anákletus ná przodku wftawił *BielKron 150*; Ray ziemfki było mieyfce od Bogá wybráne ná vrząd pierwfzemu człowiekowi Adámowi/ [...] Ktorą to Kráinę ná przodku Pan Bog błogofławił Adámowi y potomftwu iego *BielKron 466, 52v, 143v, 155v, 189, 189v (15)*; Multiplex quam pro numero damnus est, Tá fzkodá dáfeko yeft wiefťza niżli fie zda. Albo niżli fie náprzodku okázuye *Mqcz 337d, 397a, 429d*; Nalepiey w tey niemocy dáfeko iechác po wodźie/ po ięzierze/ álbo po ftáwu/ á ná przodku ma fye pracy zwyczáić *SienLek 92v*; Aleć to ieft nádewfzyftko/ áby tego przeftzregał nawięcey/ [...] áby co przednieyfze ludzi miał ku pirwfzemu potkániu ná kthorymkolwiek rogu fie tráfi/ bo ci máią tym obyczaiem wftyfthkim dobre ferce wczynić ktorzy fie ná przodku potkaią á nieprzyacielfkie woýfko przełomią *BielSpr 22*; Luter/ ktory ná przodku pošyłanie od kościoła miał [!]/ ftárfzych fwoich Bifkupow y kościoła ktory go pošłól/ fluchał *SkarJedn 52*; Przeto tę ifkre [!] na przodku gáfili/ ábyfię fzkodliwy wftytkiemu Chrześciánftwu ogień zniey nie wzniecił *SkarJedn 180, 137, 303, 354*; Będąc Przeorem/ ifz nád inne láty wzakonie ftárfze/ przełożony był: wielką miał ná przodku v bráciey niezyćliwość *SkarŻyw 332*; Bárnábálfz S. chćiał/ áby znimi fzedł Ian názwany Márek: á Páweł S. brác go z fobą niechćiał: przeto ifz był młodzieniec/ náprzodku boiázliwy *SkarŻyw 537, 56, 263, 335, 389, 455 (10)*; *KochProp 16*; Nikt w tym nigdy nie wąpfił/ y lámi heretycy to znáią/ iż wiára święta y náuká od Bogá pošłána/ potrzebuie ná przodku wtwierdzenia z cudow *SkarKaz 417a*; Y byli bifkupi iáko Moyzezf ná przodku/ y kápłanmi y krolmi/ religią z kroleftwem złączáiąc. *SkarKazSej 679a.*

~ *Połączenia*: »na przodku ... potym« (2): Mocz ná przodku kiedy ij wypuřcza/ zielony/ á potym czyrwony/ známionuie wilkości fpalenie/ á ieft śmiertelny. *SienLek 26*; Y widziř choćia náprzodku Papieř Duchá wnim [*w Ekwicyjufzu*] Bożego nie poznał: iednák potym Pan Bog Papieřowi obiáwił że to wola iego była/ áby on kazał/ y náuczał. *SkarŻyw 213.*

»na przodku ... potym ... potym ... potym ... na koniec« (1): (*marg*) Słup fobie pošławił S. Symeon ná kthorym lat 30. przemieřzkał. (-) Ná przodku fzeć tylo łokiet wyfoki był/ potym dwánaście/ potym dwádziećciá/ potym trzydziećci fzeć/ ná koniec czterdziećci. *SkarŻyw 30.*

»na przodku ... i po [kim]« (1): Gdyby też była zła Monarchia/ nigdyby iey był P. Bog ludu fwemu nie życzył/ y ná tym mieyfcu krolá im dáváby nie rozkazł. Lecz łam go im dał/ y náznaczył bárzo dobrego ná przodku Saulá onego/ pierwszego krolá/ y po nim Dawidá/ y inne potomki iego *SkarKazSej* 689b.

[»zaraz na przodku«: Wiará tedy y wyznánie tego odkupienia/ iest y było zázwdy ludziem potrzebne ku osięgnienu zbáwienia: co też był Pan Bog zaráz ná przodku pokazał. *KuczKat* 23.] ~

»po przodku« = *na początku* (1): Naukę zaś ftyi że Hístorjiéi możem poiąc wielce pożyteczną [...] że iéi [*niewiasty kananejskiej*] pán Chrístus vbozuczkiem i wzgardzonem v świata człowiekiem będąc/ nietilko po przodku słuchać niechciał/ ale téż ku iéi ciężkości wielkiei pľem iá nazwał *MurzNT* 78v.

~[*Połączenie*: »po przodku ... potym«: Ato Apóstátowie/ po przodku/ łkryćie mowili/ potym *crefcere eorum licentia, publicem* łye deklarowác niewstydźili *ZebrzydOdpow* B2v.]

[*Szereg*: »po przodku i też na ostatku«: Grzech zasię każdy po przodku jest brzydki i też na ostatku. *Kaz* 58.] ~

»w przodku« = *na początku* (2):

~ *w przodku czego* (1): to iest niepodobna/ żeby kto o świętobliwości tych [*dawnych papieżów*] wątpić miał: [...] Bo chociażby ktoremu z nich z iego włafnych załług nábyćia/ czego nie dostawáło: iednák mu y ná tych będzie dofyć/ ktore były w przodku mieyfcá ábo łtolice iego *CzechEp* 387.

Połączenie: »potym ... w przodku« (1): Pátrzayże iáko mu [*Józefowi*] Pan wnet vkazał drogę/ Iż mu pewnie łowito łtało zá tę trwogę. Ze go iuz łwą możnoścjá potym náwłzem rządził/ Kiedy w przodku w złey myłli od niego nie zbłádził. *RejWiz* 135v. ~

b. Na określenie miejsca (16) :

»przodkiem« = *z przodu, na czele* (13): A te rzeczy powiedziawłzy/ łfedł [*Jezus*] przodkiem [*praecedebat*] idąc do Ieruzálem. *Leop Luc* 19/28; Cefarz obaczywłzy iż fie [*Głogowianie*] bronią mocno/ kazał łyny ich wieść przodkiem ku łsturmu. Ale oni nie dbáiąc ná łyny tym lepiej odbijáli. *BielKron* 351v, 247v; ku łsturmu idą Fęnychowie przodkiem s Chorągwiámi pľedko. *BielSpr* 65v; *StryjKron* 732.

~ *przodkiem przed kim* (1): Weźmiecie Arkę á podźcie z nią przed ludem przodkiem od ludzi ná dwu tyłiącu łokci/ áby od włzytkich była widzyána *BielKron* 46v.

Połączenia: »przodkiem ... nazad ... (śrzodkiem)« (2): Bolełław zarázem wypráwił fie do Wieleniá gdzie był Gniewomir/ połtał przodkiem vffy á łam ná zad iechał *BielKron* 351v, 434v.

»przodkiem ... (po [kim]) ... za [kim] ... (na ostatku)« [*szyk 2:1*] (3): Potym mieyłkie mury poľwiácáli z wielkim nabożeńłtwem y weselim/ chodząc około nich/ przodkiem Ezdrás/ po nim Neemiałz s kłiążęty/ á zá nimi wielkość ludzi łzła. *BielKron* 97, 314, 329.

»przodkiem ... po stronach« (1): Gdy iedzie Cefarz ná wojnę/ iáda podłe niego dwa Belerbekowie po obu łthron/ idzie przy nim piełzych Iánczárów o dwádziełciá tyłiąc/ okrom tych co ielzcze nie ćwiczeni/ iedni przodkiem/ drudzy po łtronách z rozmáitą bronią. *BielSpr* 51v.

»przodkiem ... śrzodkiem ... na ostatku« (1): Czáfem poczczá Burmiłtrzá/ iż pług iego przodkiem Wyiezdza ná Páńłczyznę: á Rádzieckie śrzodkiem: Prołtacy ná ołtátku. *KlonWor* 15. ~

»przodkiem« = *do przodu (o kierunku) (1)*: Przyştąpił sie Wáleryus przodkiem mąż ftárego wieku/ ofoby godney/ wymowy roştropney/ mowił ku poştóltwu: [...] *BielKron* 107v.

Wyrażenie przyimkowe: »na przodek« = *do przodu (1)*:gdzieby w czym pochybił [*młodzieniec*] miłtrz go náuczzał/ iáko miał krok ftáwiác/ ktorą nogą náprzodek wyftępić/ iáko náprawą ftronę álbo ná lewą ręce z mieczem wynieść *BielKron* 4.

Przen (w antropomorfizowanym opisie gry w szachy) (1) :

»przodkiem« = *do przodu (o kierunku) (1)*:

~ *Szereg*: »przodkiem i zadkiem« (1): Roch ma tę wolność/ y nádáne práwo/ Przodkiem y zádkiem/ w lewo bić/ y w práwo. *KochSz* A3. ~

c. *Na jednoczesne określenie czasu i miejsca (25)* :

»przodkiem« = *wcześniej, na przedzie większej grupy (głównie o działaniach wojskowych) (25)*: Poślał Iakob Iudáfá przodkiem do Iozephá opowiedác przyiazd fwoy. *BielKron* 18; A gdy ráno wftáli á mieli iść z miáfátá/ rzekł Sámuel: Niechay chłopiec przodkiem idzye á ty máło zoftań/ iżci oznaymię słowo Páńkie [*Vulg 1.Reg 9/27*]. *BielKron* 63v; Krol Zygmunth wyprawił do Prus ludzi służebne/ ták iezne iáko y piełze przodkiem *BielKron* 418, [842], 243v, 247, 251v, 255v (15); *BielSpr* 53, 53v.

~ *przodkiem przed kim (2)*: Y wyłzli fą o południu z miáfátá/ przodkiem młodzyeńcy przed innym ludem. *BielKron* 85v; ále ofobne kthemu mieli [*Rzymianie*] młodzieńce prędkie ná zabiegi/ ktorzy przed woyskiem przodkiem chodzili/ áby mieyfce náydowali gdzie by woysko położyć ná dobrym mieyfcu *BielSpr* 7.

Połączenia: »przodkiem ... potym« (1): poślał thedy Kárázábeg cztery thyfiące ludzi przodkiem do Mácedoniei [...] Potym sam Kárázábeg z woyskiem przyciągnął ná mieyfce ktore zową Linad *BielKron* 253.

»przodkiem ... za [*kim*]« (5): Izło przodkiem Turkow 50. thyfiąc/ położyli sie pod Swatym grádem w Albániei/ zánimi też niedáleko Amurat Othoman z wielkim woyskiem ciągnął rozdzieliwşzy ie ná woyská rozno *BielKron* 247; pośláli przodkiem Balabaná obegnác Kroią w ośmidziefiáttyfiąc ludu/ zá nim Máchomet rychło ciągnął w pułtorakroć ftotyfiąc ludu *BielKron* 257, 252v, 258, 406. ~

d. *Na określenie kolejności w tekście (21)* :

»przodkiem« = *na początku wypowiedzi (14)*: *MetrKor* 46/47v; NAífę prziiazn y Vítawiczną Służbę przodkiem wzkazuiem, panowie prziiaczeliie mili. *ListRzeż w. 1*; Przodkyem Krol yego M. ma za dobrze panv Woyewodzie ysz wđziecznye przyał od Krola yego M. obmowe okolo danya abo poziczanya pyenyedzi [...] Na drugą rzecz [...] *LibLeg* 10/120v, 10/55v, 11/70, 75v; *BielKron* 242; Grzech nieczyfty przodkiem kładzie [*św. Paweł*]/ pod którym bez wątpienia rozumie cudzołóstwo *RejPosWstaw* [1103]; [Pisaliście nam drugim listem przodkiem przy tym swym do Litwy odjachaniu, zalecając nam służby swe *ListyPol* II 1549 200, 1549 234].

~ *Połączenia*: »przodkiem ... potym (potem)« (3): *LibLeg* 7/31; [*Paweł rozmawiał o wielu rzeczach z radnymi moskiewskimi*] Przodkiem o ziednoczeniu wiáry s kościołem Rzymfkim/ á potym o Tytule Krolewfkim *BielKron* 436; *BielSpr* 46v.

»przodkiem ... też« (1): Przodkiem powie poffel nasch poǳrowienie panv woyewodzie od nas [...] Powie thesch yzełmi zrozvmieli zyego poǳlow [...] ysz mv pan bog dopomocz raczil ku dołthanyv yego Panstwa zrak czefłarza Thureczkiego *LibLeg* 10/149v.

»przodkiem ... (potym) ... zatym« (2): Przothkyem powye poszel od nas Czefłarzewy Tvreczłkyemv posdrowyeny y bracką y sanłzyeczka przyasn Pothym bandzye mowil Krol yego Milofcz pan moy przilal myą na dwor Valzey Cefzarłkyey milofczy, [...] Zathym dawłzy lyłth bandzie dzyankowal Cefzarzewy yego M. *LibLeg* 7/8, 10/113v. ~

Wyrażenia przyimkowe: »z przodku« (4): Cefarz wyłuchawłzy włzytkich wotá/ rozwioldł im rzecz długą/ sprzodku poczawłzy/ powtarzał ich rzeczy być łobie przeciwné/ [...] vpominal też Biskup [*lege*: biskupów] y pány łwieckie/ áby łzukáli tey drogi/ iákoby kołciol Krzełciańłki był w lepłzym rządzie połtánowion niłzi iefł. *BielKron* 219v; *OrzJan* 57.

~ *Połączenia:* »z przodku ... potem« (1): pán Chrıstus wtym podobieńłtwie mowi zprzodku o tych ktorzy chcą być łwą dobrocią zbawieńi/ Potem otych ktorzy zmiłosierdzia dlá Pana Chrıstufa zbawieńia czekáią *MurzNT* 96.

»teraz ... z przodku« (1): oto teraz tego dowodzę com łprzodku obiecał. *WysKaz* 19. ~

»na przodku« (3): nyedokonycza łzye tho łgadza łthem czołzi na przodkv ymyenyem pana Voyewodzynem powyedzyl. *LibLeg* 11/170v; *KrowObr* 161.

~ *Szereg:* »jako na przodku tak i teraz« (1): Iákóm cień náprzodku vczyl/ tak y teraz powtarzam: że Pan Chryłtus włafny cěl iefł Wiáry náłzý *BiałKat* 81. ~

e. *Na okrełlenie kolejnołci w wyliczeniu* (2) :

»przodkiem« = *po pierwsze* (22): nyekthorzi panowye Samy wglowach Przodkyem Prothwycz Włodimyerłky Pronilky y zynilich panow rołkazanya. czy bandancz glowamy łprawywłzi łbye trzidyefczy y dwye Schaiky. wodą przilły latha po łmyerczy Machomethowey 952. *LibLeg* 11/140v.

~ *Połączenia:* »przodkiem ... druga (a. drugie [co]) ... (trzecia)« (6): *KromRozm II n*; Przodkiem [*to czyni*]/ áby wierni ználi y tzuli/ iáko łie Bog bárzo gniewa/ ná grzechy tego łwiátá: [...] Druga przytzná: áby łie wierni y wybrani Boży/ łtáli podobni/ obrázowi Syná Bożego. *KrowObr* 238; Ná tym Seymie miedzy rzeczami innemi to iefł połtánowiono/ przodkiem áby ná dzień Náwiedzenia pány Máriaey thák duchowni iáko łwieccy pánowie zbroynie byli pogotowiu [...] Druga/ krol áby miał po gotowiu [*!*] rzeczy włzytki należące ku walce/ [...] Trzečia [...] *BielKron* 305v, 313v; A nápiłalem krótko/ przodkiem áby káždy rychłý mógl poiąć/ y łacniéy pámiétác: á druga/ zem rády w tym vzył Sokrátéłłá Philozophá *GrzepGeom* B2v; *RejPosWstaw* [1102]; [*ErazmJęzyk K (Linde)*].

»przodkiem ... a k temu« (1): te pobory: przodkiem iz ná vkrzywdzenie duchowieńłtwá bywały wyprákykowáne: á k temu/ iz [...] ná ksiéżey á ná vbogim połpolłtwie były wyciłsnione: [...] namniey nie przyczyniły obrony y pokoju *PowodPr* 24.

»przodkiem ... nad to« (2): Dwie rzeczy vczynili ná ónym Seymie łwoim Apołłowie: przodkiem/ błád obrzázania z wiernych z niełli: nád to/ potrzebne ónych czálów obrzędý chowác połtánowili *BiałKat* 136; (*marg*) Przyczyny dla czego ma być Archányelłkie pozdrowienie mówióno. (–) Przodkiem dla tego to czynióno: áby nas vczono rozmyłłác wielkie óno dobrodziewyłtwo bożé/ które

nam okazał: [...]. Nád tho/ potrzebuie tego káždy Chrześciánfki człowiek: áby wiedział/ iákim obyczáiem Chryftus [...] iefth pánnie zwiáftowan *BiałKat* 223v.

»przodkiem ... potym« (7): Przodkiem wam dawami Mocz abiscie na miesczv naschim jako Comissarze naschi czynily pylne a swiebodne viwiedzenie [...] Potim to wam porvczami abiscie [...] *LibLeg* 11/8, 9/49v; Czemże dowodziłz o tey zwirzchnoŃci papyefkyey? (-) Przodkiem piŃmy fámych papyeżow/ biŃkupow/ [...] Potym vżywánim/ ktore íye z híftoryy/ y przyznawánya Conciliy/ biŃkupow/ y pátryárchow/ [...] przeciwnych papyeżom/ okaże. *KromRozm III* N5; Tedy ia przodkiem mocą Páná Bogá wízechmogácego/ potym mocą OŃwieconego Páná náŃzego Krolá Iego Mił(oŃci) [...] gáię wam Sąd wielki *GroicPorz* i2; *BielKron* 99, 305v; *RejPosWstaw* 44.

»przodkiem ... po wtore ... (po trzecie ... potym ... potym)« (2): A nyektore [tj. wyznawców swych] wftáwił bog w koŃcyele/ przodkyem ápoŃtoły/ powtore proroki/ potrzećye doktory/ potym mocy [tj. mających moc]/ potym láfki vzdráwyánya [tj. mających łaskę uzdrawiania] [*Vulg* 1.Cor 12/28] *KromRozm III* G8; *KrowObr* 116v.

»przodkiem ... teź ... (teź)« (3): *LibLeg* 11/140v; LiŃty ŃtároŃcine o co máią być dáne. [...] Przodkiem kto wybije pániá wienná/ teź gdy brát brátu dźyáku zwolić nie chce/ teź gdy kto kogo wypędzi z pokoynego dzierzénia. *UstPraw* A3; *BielKron* 237. ~

f. Na okreŃlenie kolejnoŃci w ocenie (97) :

»przodkiem« = *przede wszystkim; in primis Calep* (95): A gdi ych [czeladzi albo towarzyszy] naipilniei potrzeba thedi odpuŃczenie od swich MiŃtrzew biorá, niepamiętaiaćz na ono czo Panu swemu przy smowie Ńliubia, A tho przodkiem yŃŃz mu pilnie a wiernie chce Ńluzicz *ListRzeź w.* 10; *FalZioł* [Ń]a, IV 45c; Tho racz V.C.M. wyedzieczy [...] abych thego nygdziey nyedal Ńnaczy yzbych wczym ynŃszym przodkiem yedno wthych rzeczach chtore byl pan Soboczki przynyosł przyachał. *LibLeg* 9/50v, 7/35v, 10/114v, 151, 153v, 11/48v, 172v; *ComCrac* 19v; *KromRozm I* B3; Przodkyem kfyęgi Ńpraw ApoŃtolŃkich/ ktore LukáŃz Theophilowi nyeyákyemu piŃał/ co w Ńoby zámýkáya/ napis [tj. tytuł: *Dzieje Apostolskie*] pokázuye. *KromRozm II* e, b4v; MaŃz wyedźyeć przodkyem/ iź dwoyákye Ńá y były záwŃŃŃe vrzędy w koŃcyele krzeŃcijánŃkim *KromRozm III* Iv, A5, C6, G6v, H8v, K3 (10); Swieckie Práwo iefth rozmáithe/ Przodkiem to ktore iefth wízem narodom poŃpolite/ ktore Láćinnicy *Gentium* zowá. *GroicPorz* a2v, bb3; *KrowObr* 106v, 122; *LeszczRzecz* A3v; *BibRadz* *2v; *BielKron* 201v, 305v, 307v; A przy tym iáko wierni poddáni W.K.M. pokornie proŃzá/ ábyŃ W.K.M. [...] tey náuki láŃkáwy bronieć raczył/ w tych złych á zámieŃzáných czáŃfiech/ ktora przodkiem iefth ku czći á chwale PánŃkiew/ [...] ku [...] i ku dobremu poŃpolitemu *SarnUzn* A3; Stworzenie tedy boże ták miŃterné á ochędoźné przodkiem nas/ iáko y pogány ma przywodzić ku vznánium páná Bogá *BiałKat* 31, 386 [2 r.]; Miłofierny wieczny Pan dáćci wiele raczył/ A práwie žádná rzeczą tu cie nie przebaczył. KOchác fie przodkiem moźeŃz w dziateczákach wćciwych/ Ktore noŃzá twarz y Ńtan przodkow twych poćciwych. *RejZwierc* A4v; MA káždy boiaźń Bożą przodkiem mieć ná pieczy OdrzućiwŃzy ná Ńtrone wŃzyŃtkie márne rzeczy. *MycPrz* I A2, I A2v, II Dv; *Strum* L4; *ZapKoŃcier* 1586/65; *ArtKanc* A10, M14v; *Calep* 229a; W tym koŃciele y ŃpołecznoŃci iego powŃzechney/ wyznawáią bydź ApoŃtołowie odpuŃczenie grzechow/ przez Sákrámenty S. á przodkiem krzeŃt *PowodPr* 35; [*ModlKobiet* 20v].

~ *Połączenia*: »przodkiem (...) potym (potem) (też) ... (na ostatek), po [kim]« [szyk zmienny] (37:1): Abovyem my bofkyey przothkyem pothem tehłz łzwey povynnosczi strzecz konyeczcznye chczyemy *LibLeg* 7/69; *RejKup* m4; To włyfłtko nápiřano przodkyem dla żydow/ [...] Po tym y dla nas *KromRozm II* k; *KromRozm III* O6v; *LubPs* A6; ISćiec álbo Wierzyćiel/ [...] długu łwego dochodzić ma przodkiem ná ruchomych rzeczách dłuźnikowych/ potym ná łtoiącym Imieniu iego. *GroicPorz* q4v, y4, dd4; ná krzćie bierzemy pietzć przodkiem wzyřłtkich grzechow nářnych odpufłztzenia/ potym przypořobienia zá Syny Boże/ á ná ořtátek dziedzictwá kroleřtwá neibieřkiego [!] *KrowObr* 46; Antykryřł [tj. papieř] tę náukę [tj. pořwięćanie przedmiotów] wziął przodkiem od pogánow/ pothym od Zydow *KrowObr* 101v; A tze muřz wy tedy/ tę obłudę zowiećie Obrázem Bożym? Poniewař łam tylko przotkiem Syn Boży Pan Kryřtus ieřł Obrázem Bożym? A ponim zálię wřelki wierny tźłowiek/ kthorego Bog łtworzył ná Obras y podobieńřtwo łwoie. *KrowObr* 110, B3v, 13v, 71 [2 r.], 72v, 91 (17); *BielKron* 245, 246; Dayze nam to [...] ábychmy tobie nędznicy przodkiem záchowáli powinnořci łwoie/ iáko wiernemu Pánu łwemu/ á pothym káždemu łtanowi *RejPos* [254], A3v, 63; *BiałKat* 41, 233v; *KuczbKat kt*; *WujJudConf* 18; *MycPrz* II B[3]; Ieřliź co w tym piřaniu naydzie łię W.X.M. przodkiem/ potym też komu inřzemu ku zbudowánium/ niech to wřyřtko źrzodłu wřzego dobrá Bogu wiecznemu będzie zupełnie przypřřano. *WysKaz* X3v; *SarnStat* 1004; *PowodPr* 3; [á [rozum] ořwiecony Bořką iářnořćią/ moze obáćzyć przodkiem ono wiekuiřte źrzodło řwiářłnořci/ á potym ine podleřře y niřře rzeczy *KuczbKat* 12].

»przodkiem (...) takze (i) (a. takieź), tak i« (5:1): *LibLeg* 11/88v; Przodkiem pytam ćię/ ieřliže prorocy y Apořłołowie řwięći/ ludzmi byli/ tzyli nie ludzmi? [...] A takze y Kryřtus/ izali łam łiebie nie vniřzył/ wziawřzy ná łię pořtáw[ę] ludzká *KrowObr* C3, 23, 64; *BielKron* 104v; Trzeći pożytek [wniebowřtápienia *Chryřtusa*]: abyłmy poćiechę mieli: że ón [*Chryřtus*] przez łwe wniebowřtápienie/ przodkiem Oycá łwego iářnie nam oznaymił: takze y łam łiebie vwielbił *BiałKat* 98v.

»przodkiem ... też« (2): *FalZioł* III 37d; Obacz tu iako ten přalm acźkolwie przodkiem łłuży panu Chriřtuřłowi, wřzakoź też moze łłużyć wřelkiemu kapłanowi ophiaruiączemu v ołtarza *WróbŻołt* G3.

Wyrażenie: »przodkiem nade wszystko« (1): Mařz wiedzicć iż pan Bóg wřzechmogácy thák řwięthé á wybráné łwoie wmarłé vczćił: iż chce tego po nas żywych/ przodkiem ná de [!] wřyřtko: ábyłmy ich niezápomináli *BiałKat* 151. ~

Wyrażenia przyimkowe: »z przodku« (1): Gdy vwarzyłł Maioranę w winie/ łtrłyczem/ s chebdem, ieřłh dobre opuchłym ludziom s przodku/ y tym ktorzy s cięřzkořćią vřinę puřczáią *FalZioł* I 83c.

»na przodku« (1):

~ *Połączenie*: »na przodku ... też« (1): Maią [*migdały*] mocz łthulaiączą ran á bronią płynienia Wilkħořci do wrzodow/ á to na przodku. Teź vmocznia vřta żoładkowe/ á kto ma biegunkę: zařtanawiaią. *FalZioł* III 13c. ~

Synonimy: **1.A.1.** dziad, ociec, pradziad, rodzic, starszy; **2.** antecesor; **3.** sprawca, tworca; **4.** instygator, pobudzacz, powod; **5.a.** wodz.